

УИЛЯМ ШЕКСПИР

РИЧАРД III

Част 10 от „Исторически драми“

Превод от английски: Валери Петров, 1981

chitanka.info

РИЧАРД III [0]

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ЕДУАРД ЧЕТВЪРТИ

ЕДУАРД, ПРИНЦ УЕЛСКИ, после **КРАЛ ЕДУАРД ПЕТИ**,
РИЧАРД, ДУК ЙОРК — малолетни синове на краля

ДЖОРДЖ, ДУК КЛАРЪНС, РИЧАРД, ДУК ГЛОСТЪР, после
КРАЛ РИЧАРД ТРЕТИ — братя на краля

ЕДУАРД — малък син на дук Кларънс

ХЕНРИ, ГРАФ РИЧМОНД, после **КРАЛ ХЕНРИ СЕДМИ**

КАРДИНАЛ БАУЧЪР, КЕНТЪРБЪРИЙСКИ
АРХИЕПИСКОП

ТОМАС РОДЪРХАМ, ЙОРКСКИ АРХИЕПИСКОП

ДЖОН МОРТЪН, ИЛИЙСКИ ЕПИСКОП

ДУК БЪКИНГАМ

ДУК НОРФЪК

ГРАФ СЪРИ — негов син

ГРАФ РИВЪРЗ — брат на кралица Елизабет

МАРКИЗ ДОРСЕТ, ЛОРД ГРЕЙ — синове на кралица
Елизабет

ГРАФ ОКСФОРД

ЛОРД СТАНЛИ, ГРАФ ДАРБИ

ЛОРД ХЕЙСТИНГЗ

ЛОРД СКЕЙЛЗ

ЛОРД ЛЪВЕЛ

СЪР РОБЪРТ БРАКАНБЪРИ — комендант на Тауър

СЪР ТОМАС ВОЪН

СЪР РИЧАРД РАТКЛИФ

СЪР ДЖЕЙМЗ ТИРЪЛ

СЪР ДЖЕЙМЗ БЛЪНТ
СЪР УОЛТЪР ХЪРБЪРТ
СЪР УИЛЯМ БРАНДЪН
УИЛЯМ КЕЙТСБИ

КМЕТЪТ НА ЛОНДОН

КРИСТОФЪР ЪРСУИК — свещеник

ТРЕСЪЛ, БАРКЛИ — благородници от свитата на лейди Ана

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ — съпруга на крал Едуард Четвърти

КРАЛИЦА МАРГАРИТА — вдовица на крал Хенри Шести

ДУКЕСА ЙОРК — майка на крал Едуард Четвърти, дук

Кларънс и дук Глостър

ЛЕЙДИ АНА — вдовица на Едуард, принц Уелски, син на крал Хенри Шести; после съпруга на крал Ричард Трети

МАРГАРИТА — малка дъщеря на дук Кларънс

Духове на Ричардовите жертви, благородници, слуги, духовници, пристав, писар, шериф, вратар, двама убийци, паж, граждани, вестители, войници и други.

Място на действието: Англия.

---

[0] Оригиналното заглавие на пиесата е „*The Tragedy of Richard the Third*“ — „Трагедия за Ричард Трети“. Повечето от действащите в нея лица са исторически (и много от тях участват в трилогията „Хенри VI“). Но Шекспир се отклонява в немалко случаи от източниците си. Крал Едуард IV (1462–1483) всъщност веднага след възшествието си на трона се предал на разврат и излишества и от тях умрял едва четиридесет и една годишен. Неговият брат, дук Кларънс, домогвайки се до трона, водил предателска политика и през 1478 година бил осъден на смърт за държавна измяна. Но Едуард не се решил да изпълни присъдата публично, а затворил брат си в Тауър и изпратил при него наемни убийци. Другият брат на Едуард, Ричард, дук Глостър, а после Ричард III (1483–1485), е обрисован от историците като твърде способен крал. Той възнамерявал да ожени сина си Едуард за дъщерята на Едуард IV, Елизабет, и само след неговата внезапна смърт решил сам да се ожени за нея, но после се отказал от намерението си. Граф Ричмонд имал права върху престола по линията на своята майка Маргарита Бофорт, внучка на Джон Бофорд, брат по

баща на Хенри IV, която била омъжена първо за Едмънд Тюдор, граф Ричмонд (баща на Ричмонд); после за граф Стафорд и след това за граф Станли (действащ в пиесата). Съпругата на Едуард IV, кралица Елизабет, била женена преди това за сър Джон Грей. Вдовицата на Хенри VI, Маргарита (действаща в „Хенри VI“), избягала след възцаряването на Едуард IV във Франция и оттам седем години по-късно направила неуспешен опит да си върне престола с въоръжена сила, след който била затворена в Тауър за четири години и след това отправена обратно във Франция, където и умряла в бедност. Нейното участие в пиесата е авторска волност. Лейди Ана, по-малка дъщеря на граф Уорик (действащ в „Хенри VI“), била не съпруга, а годеница на принц Едуард и обстоятелствата на нейната смърт не са известни. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. Улица.

Влиза Ричард.

РИЧАРД

След зимата на нашите раздори
настана над страната пищно лято
под слънцето^[1] на тоя син на Йорк.
Погребани са вдън морето всички
оловни облаци, до неотдавна
потискали дома ни, и сега са
челата ни окичени със лаври,
доспехите — за спомен окачени,
викът „На бой!“ — сменен със вик „Наздраве!“,
а маршовата стъпка — с пъргав танц.
Навъсеният гений на войната
изгладил е лика си и наместо,
препуснал обкования си кон,
да всява страх в душите на врага,
подрипва — вижте го — във дамска стая
под звуците на сладостните лютни.
Но аз — изваян лошо за турнири,
направен да не мога да ухажвам
любвеобилните огледала,
лишен от чар, за да се перча мъжки
пред някоя въртяща кълки нимфа,
онеправдан, ограбен, изигран
от подлата мошеничка Природа,
изпратила ме в тоя дишащ свят,
надве-натри скалъпен, недоносен
и тъй сакат, недъгав, уродлив,
че кучетата лаят ме, когато
прокуцам покрай тях — аз нямам друга

забава в туй безгрижно, празно време,
огласяно от свирки на пастири,
освен, следейки кривата си сянка
под слънцето, да се въртя в безкрайно
умуване над своята грозота.
И затова, негоден да развличам
като любовник тез лениви дни,
ще проявя способност на злодей
и ще отровя техните забави!
Аз план скроих със помощта на разни
пиянски сънища, мълви, прокоби
да скарам смъртно краля с брат ми Кларънс
и ако Едуард излезе толкоз
правдив и честен, колкото съм аз
двуличен, зъл и подъл, още днеска
ще бъде моят брат напъхан в Тауър
зарад прокобата, според която
„Един, чието първо име с «Джи» е,
на Едуард чедата ще избие^[2]...“!
Но скривайте се, мисли! Кларънс иде!

Влизат Кларънс — воден от Стражи, и Браканбъри.

Здравейте, братко! За какво са тези
въоръжени стражи с ваша светлост?

КЛАРЪНС

За мойта сигурност загрижен, кралят
е наредил да бъда придружен
от тях във Тауър.

РИЧАРД

И защо?

КЛАРЪНС

Защото
се казвам Джордж!

РИЧАРД

Че вий ли сте виновен!
Би трябвало да прати във затвора
тез, дето са ви кръстили! Или
ще ви прекръства в купела на Тауър?
Какво е станало? Кажете, Кларънс!
Защо ви праща мога ли да зная?

КЛАРЪНС

О, бихте го узнал, ако го знаех,
но сам не зная нищо. Чух, че — вярващ
във сънища, поличби и прокоби —
отскубнал от буквара знака „Джи“,
защото някакъв пророк му казал,
че щял рода му да унищожи
един със име, почващо на „Джи“,
и тъй като и мойто име Джордж
се пише с „Джи“, заради тази глупост
и други ней подобни — както чувам —
сега ме праща на почивка в Тауър!

РИЧАРД

Така е то, когато сме под чехъл!
Не брат ни, кралят, праща ви във Тауър,
а лейди Грей^[3], съпругата му мила,
таз грозна мярка му е наумила.
Не тя ли и почтеният ѝ брат,
тоз новоизкалъпен благородник,
Антъни Уудвил^[4], убедиха краля
да хвърли в Кулата лорд Хейстингз, който
едва сега, днес точно, беше пуснат?
Не сме, не сме във безопасност, Кларънс!

КЛАРЪНС

Да, прав сте, братко Ричард! В безопасност
са вече само нейните роднини
и пратениците, които нощем

търчат с език изплезен между краля
и мистрис Шор^[5]. Не сте ли чули колко
е трябвало да ѝ се моли Хейстингз,
додето нейна милост го помилва?

РИЧАРД

Пред нейния олтар е плакал, да,
за да измоли своята свобода.
Изглежда, че единственият начин
да си спечелим милостта на краля
е в туй да облечем като слуги
ливреята на нейно божество.
Откакто брат ни ги направи знатни,
от тая мистрис Шор и от онази
ревнива поизносена вдовица
зависи всичко в нашата държава.

БРАКАНБЪРИ

Простете, ваша милост, но аз имам
от краля заповед да не допускам
дори и хора с най-висока титла
да водят частни разговори с брат ви.

РИЧАРД

Така ли? Че тогава, ваша милост,
участвайте в нашата беседа!
Тук заговори няма. Ний говорим,
че кралят ни е нравствен и разумен
и че кралицата, за своята възраст,
е още хубава и не ревнива
и че роднините ѝ са на почит;
че мистрис Шор е с прелестни крачета,
черешови уста, примамващ поглед
и сладка реч; да чуем, Браканбъри,
нима ще отречете всичко туй?

БРАКАНБЪРИ

Аз имам друга работа, а не
да гледам красотите й, милорд!

РИЧАРД

А, даже друга работа със нея?
Но знайте: едного като изключа,
бих дал съвет на всички тез, които
работят с нея, да го правят скрито.

БРАКАНБЪРИ

Кого като изключите, милорд?

РИЧАРД

Мъжа й, гълъбче. Върви донасяй!

БРАКАНБЪРИ

Простете ми, милорд, и много моля,
приключвайте беседата си с дука.

КЛАРЪНС

Покорни на дълга ти, Браканбъри!

РИЧАРД

И на кралицата, защото сме
безправни нейни роби! Сбогом, братко!
Отивам във двореца и ще сторя,
каквото ми поискате пред краля,
за да ви отърва, дори да трябва
да нарека вдовицата му „сестро“.
Това погазване на братска връзка
засяга чувствата ми по-дълбоко,
отколкото представяте си, Кларънс!

КЛАРЪНС

Аз знам, че то и двама ни не радва.

РИЧАРД

Престоят ви в затвора ще е кратък.
Повярвайте ми, ще ви наредя,
тъй както аз умея! Потърпете!

КЛАРЪНС

Какво ще правя друго! Сбогом, братко!

Излиза, воден от Браканбъри и Стражите.

РИЧАРД

Върви, върви, наивнико нещастен,
натам, отдето няма да се върнеш!
Обичам те тъй силно, че ще пратя
душата ти във рая много скоро,
ако поиска Бог да я приеме
от моите ръце... Но кой пристига?
Лорд Хейстингз, току-що освободен!

Влиза Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Желая добър ден на ваша светлост!

РИЧАРД

Подобен и на вас, лорд-камерхере^[6]!
Честита свобода! Кажете как
понесохте престоя си в затвора!

ХЕЙСТИНГЗ

Тъй, както се полага на затворник:
с търпение. Но аз ще заплащам
на тез, които станаха причина
да бъда пратен в него, честна дума!

РИЧАРД

Да, вярвам, вярвам. Кларънс и той също

ще им плати, защото той и вие
сте жертва на едни и същи хора
и те надвиха него както вас.

ХЕЙСТИНГЗ

Обидно е орлите да са в клетка,
когато мишеловите летят!

РИЧАРД

Какви са новините от чужбина?

ХЕЙСТИНГЗ

Най-лошата от тях е по-добра
от тази, която сполетя ни вкъщи:
крал Едуард е много тежко болен
и лекарите нямат цар за него.

РИЧАРД

Печална вест, кълна се в свети Павел^[7]!
Със своя безпорядъчен живот
той зле пилее кралските си сили.
И на легло е, тъй ли?

ХЕЙСТИНГЗ

Да, милорд.

РИЧАРД

Отивайте! След малко ще ви стигна.

Хейстингз излиза.

Надявам се, че няма да живее,
ала не бива да умре, додето
Джордж още не е пратен с бърза поща
на оня свят! Отивам във двореца
да го надъхам още против него
с тъй многоубедителни лъжи,
че ако моят замисъл успее,

тоз ден ще е последният за Кларънс.
Туй стане ли, Бог нека взима Едуард
и предостави тоя свят на мене,
да се поплакна в него. Да, понеже
възнамерявам за жена да взема
по-младата от щерките на Уорик^[8].
Какво чак толкова, че съм убил
мъжа и свекъра й — най-доброто
обезщетение за таз вдовичка
е да заместя двамата за нея;
което ще направя, и не толкоз
от обич, колкото зарад една
потайна цел, която се надявам
по-лесно да постигна с този брак...
Но рибата е още във морето,
пък аз тигана готвя. Кларънс жив е,
а Едуард — и крал, макар на път.
Да не избързвам — първо да измрат!

Излиза.

---

[1] „... под слънцето...“ — слънцето — емблема на рода Йорк — фигурирало върху герба на крал Едуард IV. ↑

[2] „... един, чието име... ще избие“ — прокобата всъщност се сбъдва, защото с буквата „G“ (джи) се пише както „Джордж“ — името на Кларънс, така и „Глостър“ — титлата на Ричард. ↑

[3] *Лейди Грей* — сър Джон Грей е бил първият мъж на кралица Елизабет (вж. общата част). ↑

[4] *Антъни Уудвил* — става дума за граф Ривърз, брат на кралица Елизабет. ↑

[5] *Мистрис Шор* — Джейн Шор, съпруга на лондонски златар, била любовница на Едуард IV и на лорд Хейстингз. ↑

[6] „... лорд-камерхер...“ — с тази по-позната у нас титла заменяме титлата „лорд-чамбърлейн“, която е носел лордът, отговарящ за реда и церемониала в кралския дворец. ↑

[7] „... кълна се в свети Павел“ — в оригинала е „свети Йоан“, но навсякъде другаде Ричард се кълне в свети Павел. ↑

[8] „... от *щerkите на Уорик*.“ — става дума за лейди Ана, по пиесата съпруга (а в действителност — годеница) на принц Едуард, сина на Хенри VI (вж. общата част). Граф Уорик е едно от главните действащи лица в „Хенри Шести“. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лондон. Улица.

Войници с алебарди внасят ковчег с тялото на Хенри VI, следван от Лейди Ана в жалейни дрехи.

Сложете своя доблестен товар
за малко на земята — сякаш може
да се помества доблест във ковчег! —
за да оплача със дълбока почит
и тежка скръб безвременната гибел
на благия ни Ланкастър^[9]!

Войниците поставят ковчега на земята.

О, ти,
студена статуя на свят монарх,
безцветна пепел от загинал дом,
безкръвен клон от род със кралска кръв,
духа ти да извикам позволи ми,
за да изслуша жалбата на Ана,
злочестата жена на твоя Едуард,
убит от същата ръка, която
на теб нанесе тези смъртни рани!
На, в тях — прозорци грозни, през които
животът ти излитна — аз наливам
безсилния балсам на своя плач.
Проклета да е таз ръка, която
намушкала е свящото ти тяло!
Проклето да е туй сърце, което
е имало сърце да го извърши!
Проклета да е тази кръв, която
проляла е безжалостно кръвта ти!
По-страшна участ да постигне тоя
злодей нещастен, сторил нас нещастни,
от участта, която бих желала

на вълк, на паяк, на пъпчива жаба,
на всяка лазеща отровна гад!
Ако и нему се роди дете,
да бъде то ужасно недоносче,
чудовище, противен урод, който
да хвърли в ужас радостната майка
и наследи каквото има зло
във зловната природа на баща му!
Ако все пак ожени се, жена си
да стори със живота си по-клета,
отколкото мен стори със смъртта
на двама ви — на моя мъж и твойта!...
Вдигнете го! Да тръгваме към „Чертси“^[10],
където трябва да го погребем
без шум след опелото в „Свети Павел“^[11]!

Войниците вдигат ковчега.

Когато натези ви, спрете пак,
да доплача славния покойник!

Влиза Ричард.

РИЧАРД

Не мърдайте! Ковчега на земята!

АНА

Кой вещер зъл ни праща този дявол
да пречи на свещения ни обред?

РИЧАРД

Свалете мъртвия или, кълна се
във свети Павел, ще положи мъртъв
тоз, който се забави!

ВОЙНИК

Ваша милост,
сторете път на кралския ковчег!

РИЧАРД

Не ми се подчиняваш, долно куче?
Дръпни веднага тази алебарда
от моите гърди, че ако не,
кълна се в свети Павел, ще те стъпча!

Войниците поставят отново ковчега на земята.

АНА

Треперите? Изплашихте се всички?
Не ви осъждам — смъртни сте, а знаем,
не може да изтрае смъртен поглед
вида на дявола... Назад, махни се,
отблъскващи служителю на ада!
Ти над плътта му властен бе, но нямаш
права върху душата му. Върви си!

РИЧАРД

О, праведнице сладка, имай милост,
не ме кълни!

АНА

О, демоне омразен,
отивай си във името на Бога!
Не ни смущавай! Ти превърна в ад
щастливата земя и я изпълни
със плачове, проклетия и вопли!
Ако те радва гледката на твоите
деяния ужасни, ето, гледай!...
О, вижте, вижте, раните на Хенри
разлепват устни и кървят отново!...
Черви се, о, чудовище престъпно,
защото твоята поява прави
от хладните му съдове да блика
таз жарка кръв^[12]! Тоз изблик неестествен

е плод на неестественото дело,
извършено от теб. О, Боже, който
създал си тази кръв, мъсти за нея!
Земя, която пиеш тази кръв,
мъсти за нея — ако с гръм небето
не повали убиеца му мъртъв,
ти жив го погълни, тъй както гълташ
кръвта на този крал, без жал намушкан
от неговата пъклена ръка!

РИЧАРД

Госпожо, вий не знаете закона
на милосърдието, който плаща
за зло с любов, за хула с благослов.

АНА

Кръвнико, ти закони не признаваш —
ни земни, ни небесни! А дори
в най-злия звяр се крие лъх от милост.

РИЧАРД

Във мен я няма — значи не съм звяр.

АНА

О, чудо — един дявол да не лъже!

РИЧАРД

Дваж чудо — един ангел да е гневен!
О, позволи, светило сред жените,
със доводи по точки да отхвърля
злодействата, които ми приписваш!

АНА

Ти позволи, плашило сред мъжете,
да заклеймя със доводи по точки
злодействата, които си извършил!

РИЧАРД

Безкрайно прелестна, възможност дай ми да оправдая своите постъпки!

АНА

Безкрайно мерзостни, ще го направиш, когато се обесиш зарад тях!

РИЧАРД

С туй действие отчаяно аз бих се осъдил сам!

АНА

И би се сам помилвал
чрез справедлива мъст над този, който
несправедливо е погубил други!

РИЧАРД

А допусни, че аз не съм го сторил!

АНА

Тогава са на тоя свят навярно?
Но те не са, нали? Не, те умряха
и ти уби ги, дяволе проклети!

РИЧАРД

Не съм убил мъжа ти!

АНА

Жив е значи?

РИЧАРД

Не, мъртъв е, но Едуард уби го.

АНА

Лъжец! Лъжец! Кралица Маргарита
видяла е как мечът ти димял е

от неговата кръв, когато ти
понечил си да прободеш и нея
и само твоите братя са те спрели!

РИЧАРД

Причина беше нейният език,
опитал се вината им да хвърли
на моите невинни рамене!

АНА

Причина бил е твоят кървав ум,
защото само кръвнини сънуваш!
А този крал не го ли ти уби?

РИЧАРД

Да кажем, да.

АНА

„Да кажем“! Твар бодлива!
Тогавя Бог да каже да отидеш
във пъкъла за туй злодейско дело!
О, той бе толкоз благ, любезен, ласкав!

РИЧАРД

И значи Господ срещнал го е с радост!

АНА

Да, той е на небето, гдето ти
не ще отидеш никога, кръвнико!

РИЧАРД

Тогавя да ми бъде благодарен,
че му помогнах да отиде там,
където беше мястото за него!

АНА

А мястото за тебе е във ада!

РИЧАРД
И другаде!

АНА
В тъмница!

РИЧАРД
В твойта спалня!

АНА
Ти в твойта сън да нямаш!

РИЧАРД
Тъй ще бъде,
додето съм без теб!

АНА
Дано да бъде!

РИЧАРД
Ще бъде, зная го. Но, драга лейди,
след този бърз двубой от остроги
да минем към спокойната беседа:
не е ли подбудителят, стоящ
зад ранните кончини на тез двама
Плантадженетовци, баща и син,
достоеен за осъждане наравно
със техния веществен извършител?

АНА
Зад тебе няма подбудител друг!

РИЧАРД
Не, чарът ти бе моят подбудител!
Той шепнеше ми нощем да изтребя
цял свят, ако е нужно, за да имам

едничък час до сладката ти гръд!

АНА

Да вярвах, че е тъй, тез нокти щяха
докрай да го издращят от лика ми!

РИЧАРД

Но тез очи, те няма да допуснат
така да се погуби тази хубост.
О, аз ще я спася, ако до теб съм!
Тъй, както е от слънцето огрян
тоз хладен свят, така съм аз — от нея;
за мен е тя живот и светъл ден!

АНА

Мрак твоя ден да скрие, смърт да грабне
живота ти!

РИЧАРД

Недей да се проклинаш —
за мен си ти и двете!

АНА

О, да бях,
умряла бих, за да ти отмъстя!

РИЧАРД

Не ще е справедливо да мъстиш
на този, който те обича страстно!

АНА

Но ще е справедливо да мъстя
на този, който е убил мъжа ми!

РИЧАРД

Той сторил го е, за да ти намери
мъж, по-добър от него, сладка лейди!...

АНА

От него по-добър светът не знае!

РИЧАРД

... И който те обича по-горещо!

АНА

И как се казва той?

РИЧАРД

Плантадженет.

АНА

И моят мъж се казваше така.

РИЧАРД

Но този носи по-добре туй име!

АНА

И где е той?

РИЧАРД

Пред теб!

Лейди Ана го заплюва.

Защо заплю ме?

АНА

Да можех да те пръсна със отрова!

РИЧАРД

Отрова от такива сладки устни?

АНА

Отрова за такава гадна жаба!

Махни се! Заразяваш ми очите!

РИЧАРД

Не, ти със своите ме зарази!

АНА

Да бяха на Медуза^[13], та да могат да те превърнат в камък!

РИЧАРД

Бих го искал,
защото жив ме мъчат с бавна смърт.
Ти с тези си очи изтръгна влага
от моите, посрами с детски сълзи
тях същите, които досега
не бяха изцедили капка жалост,
да, никога, ни в оня час, когато
баща ми Йорк и Едуард ридаха,
дочули своя син и брат^[14] да стене,
прободен от безжалостния Клифорд^[15],
ни в другия, когато чух баща ти,
войника стар, през сълзи да разказва
за края на баща ми и така
да хлипа и подсмърча по детински,
че всички други бяха с мокри бузи
като дървета в дъжд. Тогава моите
мъжествени очи презряха даже
най-скромната сълзица, но това,
което мъката тогаз не стори,
го стори хубостта ти и сега
не виждат те, разплакани от нея!
Ни свой, ни враг не ме е чул да моля,
езикът ми във ласките неук е,
но устремено днес към твоята хубост
сърцето ми му казва: говори!

Лейди Ана го гледа с презрение.

Не свивай устните си тъй надменно,

предназначени те са за целувки,
не за презрение, прекрасна лейди!
Ако злопаметното ти сърце
не ще да ми прости, на, дръж тоз меч!
Забий го в честната ми гръд, така че
от нея в миг да излети душата,
избрала те за свое божество!
На колене, разголил я пред него,
с готовност чакам смъртния ти удар!

Разгърден, коленичи. Лейди Ана вдига меча за удар.

Не трепвай! Аз убих баща ти Хенри,
но твоята хубост към това ме тласна!
Побързай! Аз убих мъжа ти Едуард,
но твоят лик подбуди ме към туй!

Лейди Ана изпуска меча.

Вдигни го! Или него, или мен!

АНА

Стани, лъжецо! Искам да умреш,
но не желая твой палач да бъда.

РИЧАРД

Тогаз кажи ми сам да се убия!

АНА

Аз вече ти го казах.

РИЧАРД

Но във гняв.

Кажи го пак и моята ръка,
веднъж убила зарад любовта ти
тоз, който я е имал, ще убие
зарад нея още едного,
в когото тя е много по-гореща!
Кажи го пак и заедно със мен
бъди участница във две убийства!

АНА

Какво ли мислиш всъщност?

РИЧАРД

Това, което казвам.

АНА

Лъжлив си май и в двете!

РИЧАРД

Тогава честни няма!

АНА

Вдигни си меча. Хайде!

РИЧАРД

Кажи, че ми прощаваш!

АНА

За туй е още рано.

РИЧАРД

Но има ли надежда?

АНА

Кой жив не се надява?

РИЧАРД

Тогаз носи тоз пръстен!

АНА

Приемам, но не давам!

Ричард поставя пръстена си на нейния пръст.

РИЧАРД

Тъй както пръстът ти е в моя пръстен,
сърцето ми е в твоите гърди —
пази ги двете, пръстен и сърце!
И ако рабът ти от таз ръчица
успее да изпроси една милост,
ти неговото щастие навеки
с това ще потвърдиш.

АНА

Каква е тя?

РИЧАРД

Да повериш тез свои тъжни грижи
на тоз, комуто повече подхожда
да бъде оплаквач, и да отидеш
оттук направо в Кросби хаус^[16], където —
щом с царствена тържественост положи
останките на благия ни крал
под плочите на манастира „Чертси“
и ги оплача, искрено разкаян —
ще дойда да те видя незабавно.
Особени причини ме подтикват
от теб да искам тази ценна милост!

АНА

Със удоволствие ще го направя
и от сърце се радвам, че те виждам
тъй искрено разкаян. Тресъл, Баркли,
елате с мене!

РИЧАРД

Без „на добър път“?

АНА

Не заслужаваш толкоз. Но понеже
и мен научи да лаская, можеш

да си въобразиш, че си го чул.

Излиза, следвана от двама Войници.

РИЧАРД

Поемайте!

БЛАГОРОДНИК

Към „Чертси“ ли, милорд?

РИЧАРД

„Хуайт фрайърс“^[17]! И очаквайте ме там!

Войниците излизат, изнасяйки ковчега.

Кога била е други път жена
така ухажвана? Кога била е
така спечелвана? Да, тя е моя,
но няма да ми трябва дълго време.
Не беше зле! Аз, който й убих
съпруга и баща му, да я взема,
когато тя, излъхваща ненавист,
кълнеше ме с разплакани очи
пред яркото свидетелство на този
кървящ покойник. Против мене тя
да има съвест, Бог и туй, ей тука,
на моя гръб, а пък зад него аз
да имам само дявола и своето
двуличие и пак да я надвия!
Ха!

Кога забрави за мъжа си Едуард,
тоз храбър принц, когото аз намушках
при Тюксбъри^[18] в гнева си, има-няма
три месеца? Такъв любезен, хубав
и умен благородник, в миг на щедрост
създаден от природата, млад, храбър
и без съмнение със кралски нрав,
светът не ще роди за втори път!

И подир него да снизи очи
към мене, който покосих тоз мъж
във златния му май и я облякох
в жалеен креп? Към мене, който цял
не струвам половината на Едуард?
Към мене, куция и гърбав урод?
Залагам срещу грош земи и титли,
че твърде много съм се подценявал!
Заклевам се, че в нейните очи —
макар и моите да говорят друго —
съм привлекателен, дори красавец!
Ще трябва малко да се поохарча
за огледало и ще заплатя
на двайсетина майстори-шивачи
да украсят снагата ми. Щом сам
съм се промъкнал в своята благосклонност,
налага се да се изръся леко,
за да остана в нея. Ала първо
във гроба тоя чичко ще катурна,
а после ще излея като урна
поток сълзи пред своята любов.
Додето още нямам огледало,
благодаря ти, светло слънце, дало
възможност на красавеца да гледа
как сянката му крачи след победа!

Излиза.

---

[9] *Ланкастър* — от рода Ланкастър — с родоначалник четвъртия син на Едуард III, Джон Гонт, били кралете Хенри IV, Хенри V и Хенри VI. ↑

[10] „*Чертси*“ — малък манастир в околностите на Лондон. ↑

[11] „*Свети Павел*“ — име на лондонската катедрала. ↑

[12] „... да блика таз жарка кръв“ — съгласно поверието трупът на жертвата кървял в присъствие на убиеца. ↑

[13] „*Да бяха на Медуза...*“ (мит.) — видът на горгоната Медуза имал според древните гърци сила да превръща в камък хората. (В

оригинала се говори не за Медуза, а за „базилиск“) ↑

[14] „... своя син и брат...“ — става дума за Рътланд. Случката е представена в „Хенри Шести — трета част“. ↑

[15] Клифорд — действащо лице от „Хенри Шести — втора и трета част“. ↑

[16] „Кросби хаус“ — резиденция на Ричард Глостър. ↑

[17] „Хуайтфрайърс“ (буквално — бели монаси) — Име на кармелитски манастир в Лондон. ↑

[18] Тюксбъри — при Тюксбъри (1471) войските на крал Едуард IV разбиват армията на кралица Маргарита. Събитието е представено в „Хенри Шести — трета част“. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Кралският дворец в Лондон.

Влизат Кралица Елизабет, Ривърз, Дорсет и Грей.

РИВЪРЗ

Търпение, госпожо! Кралят скоро,
не се съмнявам, ще възстанови
привичното си здраве.

ГРЕЙ

Като вижда,
че вий печална сте, той пада духом.
Затуй, мадам, сама бъдете бодра
и него ободрете с весел поглед!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ако умре, какво ще стане с мен?

ГРЕЙ

Загубвате мъжа си, нищо друго.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Със него ще загубя всичко друго!

ГРЕЙ

Бог дал ви е чудесен син — утеха,
когато краля няма да го има.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, той е млад и поверен в ръцете
на Ричард Глостър, враг и мой, и ваш!

РИВЪРЗ

Той станал ли е вече лорд-настояник?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не, само е посочен, но веднага
ще стане, ако кралят ни напусне.

Влизат Бъкингам и Станли.

ГРЕЙ

Лорд Бъкингам пристига със лорд Дарби.

БЪКИНГАМ

Желая щастие на ваша милост!

СТАНЛИ

Дано даде ви Господ светли дни!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Графиня Ричмонд^[19], драги графе Дарби,
едва ли би прибавила „Амин!“
към вашата молитва. Ала знайте,
макар че тя ви е жена и никак
не ни обича, ний към вас не храним
омраза зарад нейната надменност.

СТАНЛИ

Аз моля ваша милост да не вярва
на нейните клеветници или
ако е тя със право обвинена,
да ѝ прости за тази нейна слабост,
дължаща се на болестни прищевки,
а не на вкоренена неприязън.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Видяхте ли днес краля, графе Дарби?

СТАНЛИ

С дук Бъкингам се връщаме от него.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Как мислите, дали ще се поправи?

БЪКИНГАМ

Надяваме се — има бодър вид.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Дай Боже! А говорихте ли с него!

БЪКИНГАМ

Да, ваша милост. Той горещо иска да види братята ви помирени с дук Глостър и със лорда-камерхер и свиква всички днес да се явят пред неговата царствена особа.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да можеше! Но никога те няма да се сдобрят. Щастливите ни дни преминали са връхната си точка.

Влизат Ричард и Хейстингз.

РИЧАРД

Аз няма да търпя да ме обиждат!
Кой казал е на краля, че към тях съм проявявал грубост и враждебност?
Към краля ни, кълна се в свети Павел, враждебност проявяват тез, които слуха му тъпчат с клюки и раздори!
Понеже нямам дарба да лаская, опашка да въртя, да се подмазвам, двулично да поддаквам, да се хиля,

да правя разни френски реверанси
и мимики маймунски, нима трябва
да бъда смятан за потаен враг?
Не може ли човек да бъде прям,
без простата му искреност да бъде
използвана от хитри подмазвачи,
облекли в свила долния си род?

ГРЕЙ

Кому от нас говори ваша светлост?

РИЧАРД

На теб, в когото нищо светло няма!
Кога съм те обидил и с какво?
Или онеправдал?... А теб, кога?...
Или пък теб? Или кого да е
от кликата ви, чума да я тръшне!
На негово величество — дано
помогне му небето по-добре,
отколкото вий бихте го желали! —
вий миг не давате да си отдъхне
със вечните си хленчове и жалби!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Грешите, братко Глостър. Кралят сам,
без никой да е ходил да го моли,
отгатнал е от вашите постъпки
омразата, която, всеки знае,
вий храните към моите деца,
към братята ми и към мен самата
и затова сега ни призовава,
за да узнае нейната причина.

РИЧАРД

Не знам. Светът така се е обърнал,
че гаргите ловуват волно, гдето
орлите се страхуват да летят.

Откак на почит станал е простакът,
за почит благородните ще чакат!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да, да, разбираме ви, братко Глостър.
Завиждате на мен и моите близки
за нашия възход. Не дай си Боже
да се нуждаем някога от вас!

РИЧАРД

За съжаление в момента ние
от вас нуждаем се. По ваша воля
сме брат ми — във затвора, аз — в немилост,
а всички благородници — в калта,
когато в двора швъкат пришълци,
доскоро нямали и двор на село!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Кълна се в Оня, който ме издигна
от скромния ми, драг за мене жребий
до тази пълна с грижи висота,
че негово величество от мене
не е дочул ни дума против Кларънс
и че дори била съм ходатайка
за неговата кауза пред краля!
Дълбоко ме засягате, милорд,
с тез грозни подозрения към мене!

РИЧАРД

Вий можете да отречете даже,
че зарад вас лежа във Тауър Хейстингз!

РИВЪРЗ

Да, може и със право!

РИЧАРД

То се знае!

Тя може и това, и друго още!
Тя може да издействува за вас
безбройни повишения, лорд Ривърз,
а после да твърди, че ги дължите
единствено на своите заслуги!
Кълна се в Богородица, тя може...

РИВЪРЗ

Какво „тя може“?

РИЧАРД

Може в брачно ложе
да вземе крал, неженен, млад и хубав!
Това можа! На баба ви женихът^[20]
е бил, признайте си, по-лош от него!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Лорд Глостър, твърде дълго съм търпяла
безкрайните ви упреци и хули.
Заклевам се, че кралят ще узнае
за всички оскърбления, които
до днеска съм понасяла от вас!
На село по-добре да съм слугиня,
отколкото — кралица, ако трябва
заради туй да съм предмет на селски
нападки и обиди!

Влиза Кралица Маргарита.

Скъдна радост,
донесе ми таз титла на кралица!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (настрани)

И Господ да даде тя дважд по-скъдна
да бъде занаяпред! На мен се падат
сегашните ти сан и власт, и слава!

РИЧАРД

Какво? Ще ме заплашвате със краля?
Вървете и докладвайте му всичко!
Каквото казал съм, ще го повторя
в лицето му със риск да ида в Тауър!
Да, ясно ще му кажа: „Тука никой
не помни вече моите заслуги!...“

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Махни се, дявол! Аз ги помня всички.
Мъжа ми Хенри ти уби във Тауър,
при Тюксбъри уби сина ми Едуард!

РИЧАРД

... Преди да станете кралица вие
и крал — съпругът ви, аз мъкнах в пот
като добиче неговото дело;
плевях му нивата от врагове
и награждавах преданите нему;
кръвта му за да стане кралска кръв,
лях своята!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

И друга, по-добра
от твойта и от неговата също!

РИЧАРД

... В туй време вий с мъжа си Грей крепяхте
дома на Ланкастър... Вий — също, Ривърз!...
Не падна ли мъжът ви като рицар
на Маргарита в боя при Сент Олбанз^[21]!
Ако забравили сте, да ви спомня
какво била сте и сега какво сте,
какво аз бил съм и какво съм днес!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Убиец беше и такъв си още!

РИЧАРД

... Беднякът Кларънс измени на своя
тъст Уорик и погази своята клетва —
прости му, Боже!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Боже, накажи го!

РИЧАРД

... за да издигне брат си, и в награда
е ограден от каменни стени.
Бих искал да съм каменосърдечен
като крал Едуард или да бъде
той детски милосърден като мен!
Не, аз съм твърде мек за тоя свят!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Тогавя напусни го, злобен демон!
Върви си в ада — там е твойто царство!

РИВЪРЗ

Лорд Глостър, в дните, за които вие
ни спомняте със цел да ни петните,
ний следвахме законния си крал,
тъй както бихме следвали и вас,
да бяхте вие кралят ни!

РИЧАРД

Аз — крал?

Бих предпочел парцали да продавам!
Далече от сърцето ми таз мисъл!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И толкоз радост, колкото твърдите,
че бихте чувствали, да бяхте крал,
предположете, моля, че изпитва
от сана си и вашата кралица!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Е, да, защото аз съм таз кралица,
а радост нямам никаква, уви!
Но повече не мога да търпя!

Излиза напред.

Изслушайте ме, шайка от пирати,
измъкнали ножове при дележа
на титлите, които ми отнехте!
Кой тук ще ме погледне, без да тръпне,
щом не от страхопочит на васал,
поне от гузността на узурпатор?...
Ти, мили изверго, не се извъръщай!

РИЧАРД

Защо дошла си тука, дърта врачко?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

За да ти спомня твоите злодейства.
И няма да те пусна преди туй!

РИЧАРД

Изгнанице, смъртта те чака тука!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Животът във чужбина по е страшен,
отколкото палачът у дома.
Помнете: ти дължиш ми мъж и син;
корона — ти; покорство — вие вкупом!
На вас се падат всички мои скърби,
а всички ваши радости — на мен!

РИЧАРД

Когато увенча с корона книжна
мъжественото чело на баща ми
и из очите му извлякла ручей

от гневни сълзи, даде му ти, змио,
за да ги бърше, кърпа, напоена
с кръвта на нашия безгрешен Рътланд,
прокле те той и неговата клетва
се струпа върху теб. Не ний, а Господ
наказва те за твоите злодейства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

За кръв безвинна Бог въздава правда!

ХЕЙСТИНГЗ

Убийството на туй дете бе зверство,
каквото не познаваше светът!

РИВЪРЗ

Разплака то най-твърдите души!

ДОРСЕТ

И всички ви предрекоха разплата!

БЪКИНГАМ

Нортъмбърланд, и той проля сълзи!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Какво? Преди да дойда, помежду си
ръмжахте вий, готови за гърлата
да се загризете, а пък сега
обръщате беса си против мене?
Нима била е клетвата на Йорк
тъй тежка на небето, че смъртта
на мъж ми Хенри и сина ми Едуард,
че загубата на една държава,
че моето изгнание — туй всичко
да е заплата само за живота
на някакво наперено хлапе?
Проклятията стигат значи горе?
Добре тогава, облаци оловни,

път давайте за страшните ми клетви!...
Мъжът ти, кралят, да умре в пресита
заради моя крал, убит коварно,
за да отстъпи трона си на него!
Синът ти Едуард, този, който днес е
Уелски принц, заради моя Едуард,
тогава Уелски принц, като сина ми
насилствено и рано да умре!
Самата ти, която си кралица,
заради мен, кралица преди време,
да надживееш славата си, както
аз своята, горко ми, надживях!
Да имаш дълги дни, за да оплачеш
децата си и да съгледаш друга,
облечена във твоите права,
тъй както аз днес гледам теб във свойте!
Щастливите ти дни да свършат много
преди сама да свършиш! Да умреш
след дълги часове на страшни мъки,
ни майка, ни съпруга, ни кралица!...
Вий, Ривърз, Дорсет — Хейстингз, и ти също! —
и тримата присъствахте, когато
синът ми бе убит. Аз моля Бога
да не достигне ни един от вас
природния си срок; случайна гибел
изневиделица да ви слети!...

РИЧАРД

Приключвай със магиите си, врачко!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Та да пропусна теб? Стой тука, куче!
Ако небето има във запас
беди, по-страшни от онез, които
за теб ще му поискам, да ги пази,
додето твоите грехове дозреят,
за да те смаже след това с гнева си,

рушителю на земния порядък!
До гроба червеят на съвестта
да ти гризе душата! Цял живот
за враг да взимаш който те обича,
и за приятел — който ти е враг!
Да няма за очите ти, кръвнико,
минутка сън, в която да не виждаш
страшилища и дяволи рогати!
Ти, нерезо грухтящ, глигане ринещ^[22],
белязан от рождение да бъдеш
чудовище, изчадие на ада,
обидна реч към майчина утроба,
позорен плод за бащини чресла,
проклятието вечно да виси
над името на...

РИЧАРД

... Маргарита!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

... Ричард!

РИЧАРД

Защо ме викаш?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Никой не те вика!

РИЧАРД

А, много извинявай! Аз помислих,
че всички тези хули са по мен.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

И вярно си помислил. Остави ме
да си довърша клетвата, злодейо!

РИЧАРД

Аз вече ги довърших с твойто име.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Така че вий сама се прокълнахте!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Подобие фалшиво на кралица,
накичило се с моята съдба,
недей подхранва тоз набъбнал паяк,
чиято мрежа вече те оплита!
Глупачко, ти сама си готвиш гроба!
Не е далече времето, когато
ще ме помолиш да проклинам с тебе
тоз гърбав, отвратителен жабок!

ХЕЙСТИНГЗ

Млък, вещице лъжлива! Не изчерпвай
търпението ни!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Позор и срам!
Вий моето изчерпахте отдавна!

РИВЪРЗ

Ако дадем ви ний един урок,
ще помните коя сте!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Аз го помня,
и то добре: кралица съм ви аз,
вий — поданици мои. Тоз урок
добре го запомнете вий от мене!

ДОРСЕТ

Безумна е. Недейте спори с нея!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Мълчи, недоизлюпено маркизче!
Не ти е гербът още толкоз здрав!
Отде ще знаете вий, нови знатни,
как тежко е да губиш сан и титла!
По върховете вихрите са силни
и който бъде духнат, пада зле!

РИЧАРД

Добър урок. Учете се, маркизе!

ДОРСЕТ

И вие също. Той е и за вас!

РИЧАРД

Разбира се, но моят род е орлов.
На кедров връх излюпил съм се аз
и нямам страх от буря и от слънце.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Да, ти слънцата знаеш да засенчваш
и туй направи с моя светъл син,
когото злият облак на гнева ти
обви и потоци във вечен мрак!
Родът ти мъти своите орлета
във нашето гнездо! Стори, о, Боже,
което с кръв заграбено било е,
да бъде и загубено със кръв!

БЪКИНГАМ

Щом съвест нямате, от свян млъкнете!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не искайте от мен ни свян, ни съвест!
Без съвест вий разправихте се с мен,
без свян убихте моите надежди.
Животът ми е цял обида смъртна,
в която жив пламти гневът ми само!

БЪКИНГАМ

Достатъчно, достатъчно! Млъкнете!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Лорд Бъкингам, целувам ти ръката
във знак на вярна дружба и съюз.
Щастлив да бъде знатният ви дом!
По твоята дреха няма наша кръв
и моите клетви не засягат тебе.

БЪКИНГАМ

И никого от тези, които тук са.
Проклятията винаги остават
у оногова, който ги изрича.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не, моите ще стигнат небесата
и ще събудят Господа от сън!
О, Бъкингам, пази се от туй куче!
Когато то върти опашка, хапе,
а щом ухапе някого, тоз някой
умира от отровния му зъб!
Внимавай, нямай работа със него —
във себе си то носи смърт и ад
и всички сили дяволски му служат!

РИЧАРД

Какво тя каза?

БЪКИНГАМ

Нищо, на което
да отделя внимание, милорд.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

А, значи тъй? С презрение отритваш
добрия ми съвет и се умилкваш

край дявола, от който те предпазвам?
Спомни си моите думи в оня ден,
когато със разкъсано сърце
ще го проклинаш, и кажи тогава:
„Пророчица излезе Маргарита!...“
Живейте: вий — за неговата ярост,
за вашта — той, за Божията — всички!

Излиза.

БЪКИНГАМ

Косите ми настръхват от тез клетви!

РИВЪРЗ

И моите. Не разбирам защо още
не е в затвора.

РИЧАРД

Аз не я осъждам.
Кълна се в Богородица, тя много
се е измъчила и аз се кая
за моя дял от черните неправди,
които са й сторени.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не помня
да нося някаква вина за тях.

РИЧАРД

Но сте получили от тях изгода.
Да, с много жар помагал съм на хора,
които с много хлад ми плащат днес!
А Кларънс за труда си, честна дума,
бе щедро заплатен: гоят го в Тауър —
дано прости им Господ за това!

РИВЪРЗ

Благочестиво молите се Богу
за тез, които ни доставят мъки!

РИЧАРД

Тъй правя винаги...

На себе си.

... защото иначе
проклет бих себе си във този случай!

Влиза Кейтсби.

КЕЙТСБИ

Госпожо, кралят иска да ви види.
И вас, дук Глостър. Господа, вас също.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Отивам, Кейтсби!... Идвате ли с мен?

РИВЪРЗ

На вашите услуги, господарко!

Излизат всички освен Ричард.

РИЧАРД

Сам сторил злото, лая пръв по него!
Коварствата, които сам изплетох,
прехвърлям върху чужди рамене.
Изпратил брат си Кларънс във затвора,
оплаквам го пред тези свръхглупаци,
на име Дарби, Хейстингз, Бъкингам,
наливайки в наивния им слух,
че лейди Грей и нейните роднини
настроили са краля против него.
Простаците ми вярват и ме острят

да отмъстя на Ривърз, Дорсет, Грей,
но аз, въздишайки, им отговарям,
че във Писанието Бог ни учи
на злото да отвърщаме с добро,
и тъй, покрил коварството си с думи,
изчоплени от Божиите книги,
пред хората минавам за светец,
когато всъщност действам като дявол!...

Влизат двама Убийци.

Но тихо! Идат моите момчета...
Е, как е оназ работа, смелчаци?
Отиваме ли вече?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да, милорд.

Но трябва ни писмо, за да ни пуснат.

РИЧАРД

Предвидено отдавна. Ей го тук.

Дава им писмо.

Щом свършите — веднага в Кросби хаус!
И действайте решително и твърдо!
Не го оставяйте да ви говори,
защото има сладка реч и може,
ако го слушате, да ви размекне.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Как не, милорд! Ще седнем да дърдорим!
Които много плещят, малко вършат.
Ний работим с ръце, а не с езици.

РИЧАРД

Харесвате ми. Вий сте от онези,
които ронят кремъци, когато
мекосърдечните със сълзи плачат.
Вървете! Хайде!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тръгваме, милорд!

---

[19] *Графиня Ричмонд* — става дума за Маргарита Бофорт, жена на лорд Станли, която била майка — от първия си мъж Едмънд Ричмонд — на Хенри Ричмонд, бъдещия крал Хенри VII. ↑

[20] „... на баба ви женихът...“ — не става дума за определено лице — фразата изразява само презрението на Ричард към низкия произход на кралицата. ↑

[21] *Сент Олбанз* — през 1461 година кралица Маргарита обсадила Едуард IV при Сент Олбанз, малък град недалеч от Лондон, но добила само временното освобождение на съпруга си Хенри VI. ↑

[22] „... глигане, ринец...“ — върху герба на Ричард бил изобразен глиган. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В Тауър.

Влизат Кларънс и Браканбъри.

БРАКАНБЪРИ

Защо сте днес тъй мрачен, ваша милост?

КЛАРЪНС

Прекарах страшна нощ, така гъмжаща
от грозни сънища и страхотии,
че втори път не бих се съгласил
да я прекарам срещу цял безброй
от светли дни, заклевам се във кръста!

БРАКАНБЪРИ

Какво сънувахте?

КЛАРЪНС

Ужасно нещо!

Избягал бях от този ваш затвор
и плавах към Бургундия. С мен беше
и брат ми Глостър, който ме склони
да се качим на палубата. Там
припомняхме си в дружеска беседа
войните между Ланкастър и Йорк
и трудностите, преживени в тях,
и както крачехме един до друг
по хлъзгавите талпи, Глостър в миг
се спъна и щом рекох да го хвана,
ме блъсна извън борда във въртопа
на бурното море. О, Боже мой,
как страшно беше давенето в него
с уши, изпълнени от вой и рев,

с очи, отворени към страшни гледки:
осеяно бе дъното с безбройни
разбити кораби и мъртъвци,
оглозгани от рибите. Навред,
додето поглед стигаше, лежаха
кюлчета злато, купища от бисер
и скъпоценни камъни тъй много,
че някои от тях се бяха сврели
в отворените черепи и алчно
блещукаха от очните им дупки
като очи, замаяни все още
от жажданите накити, които
красяха тинята, за гавра сякаш
със костите, разхвърляни край тях!

БРАКАНБЪРИ

Но как във кратния предсмъртен миг
видяхте толкоз много морски тайни?

КЛАРЪНС

Туй беше сън и в него много пъти
духът напираше да ме напусне,
но всеки път свирепата вълна
го спираше да излети на воля
към лекия, свободен, празен въздух,
така че задушената ми гръд
за малко не се пръсна от напора
насила да го блъвне във морето.

БРАКАНБЪРИ

И туй мъчение не ви събуди?

КЛАРЪНС

Не, не, сънят ми продължи нататък,
отвъд смъртта. За моята душа
тогаз започна бурята: сънувах,
че с помощта на мрачния лодкар,

описван от поетите, съм минал
през тъмната река, отвъд която
е царството на вечната тъма^[23];
и първият, когото срещнах там,
бе моят тъст, прославеният Уорик,
и той възкликна: „Адът няма мъка,
достатъчна за този лицемерен
клетвопрестъпник Кларънс!“ и изчезна.
Тогава появи се друга сянка^[24],
прекрасна като ангел, с руси къдри,
обагрени във кръв, и тя извика:
„Дошъл е Кларънс! Подлият, неверен
клетвопрестъпник, който ме прободде
при Тюксбъри! Зли Фурии^[25], насам!“
И тутакси видях се обкръжен
от облак страшни демони, които
изпълниха ушите ми с такива
страхотни крясъци, че аз от тях
се стреснах и събудих разтреперан
и дълго трябваше да си доказвам,
че не наяве посетил съм ада —
тъй силно тоя сън ме бе потресъл!

БРАКАНБЪРИ

Това не ме учудва, ваша милост —
аз само чух ви, а ме хвана страх!

КЛАРЪНС

Ах, тъмничарю, аз заради Едуард
извърших тези пагубни дела,
които днес тъй страшно обвиняват
душата ми, а виж го как ми плаща!
О, Боже, ако моите молитви
не те смекчат и ти решиш, Всевишни,
да ме накажеш, както съм заслужил,
над мен единствен стовари гнева си,
недей мъсти на моите невинни

съпруга и дечица! Тъмничарю,
бъди добър, седни до мен за малко —
грехът гнети ме, искам да заспя.

БРАКАНБЪРИ

Добре, милорд. Бог мир да ви даде!

Кларънс заспива.

Скръбта го тъй обърква, че превръща
нощта му в утро, пладнето му в нощ.
Заплащат големците твърде скъпо
за външна чест със вътрешни тревоги
и мнимите си радости те често
изстрадват със рояк от безпокойства.
Какво тогаз от нас ги отличава?
Два герба лъскави и шепа слава!

Влизат двамата Убийци.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Хей, има ли някой тука?

БРАКАНБЪРИ

Какво желаяш? Как се вмъкна тук?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Желая да говоря с Кларънс, а се вмъкнах с помощта на краката
си.

БРАКАНБЪРИ

Накратко отговаряш!

ВТОРИ УБИЕЦ

Така е по-добре, сър, отколкото надълго... Дай да му прочете
заповедта ни и толкова!

Браканбъри чете писмото.

БРАКАНБЪРИ

Съгласно тази заповед аз трябва да ви предам почтения дук Кларънс. Не питам за какво ви е, понеже не ща да имам пръст в това „какво“. Тоз, дето спи, е дукът. А това са ключовете. Ще съобщя на краля, че своята длъжност съм предал на вас.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Отлично, сър. Това се казва умна постъпка. На добър ви час!

Браканбъри излиза.

ВТОРИ УБИЕЦ

Какво ще кажеш, да го наръгаме, както спи, а?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Не бива. Като се събуди, ще каже, че е било подло.

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще се събуди чак на Страшния съд!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Именно! И на него ще каже, че сме го наръгали, докато е спал.

ВТОРИ УБИЕЦ

Тая дума „съд“ събуди в мене нещо като жалост.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Какво? Май те хвана страх, а?

ВТОРИ УБИЕЦ

Не ме е страх да го убия, защото имам заповед; но ме е страх, че като го убия, ще си погубя душата, а нея никаква заповед не може да

ми я защити.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Мислех, че си взел решението си.

ВТОРИ УБИЕЦ

Да, взех го — да го оставя да живее.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ще ида при дук Глостър да му го кажа.

ВТОРИ УБИЕЦ

Не, почакай малко, моля те! Тоя пристъп на мекосърдечие ще ми мине след малко; обикновено ме държи, докато преброя до двајсе.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Сега как си?

ВТОРИ УБИЕЦ

Още ми е останала утайчица от съвест.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тогава спомни си за наградата, която ни чака, като свършим работата!

ВТОРИ УБИЕЦ

По дявола, ще умре! Бях забравил за нея.

ПЪРВИ УБИЕЦ

А къде ти отиде съвестта?

ВТОРИ УБИЕЦ

В кесията на дука.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Значи ще изхвърчи, щом дукът я отвърже, за да ни възнагради.

ВТОРИ УБИЕЦ

Да хвърчи, няма значение! Каквато е, никой няма да я вземе на служба.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ами тогава, ако рече да се върне при тебе?

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще я прогоня. Съвестта ни прави страхливци. Речеш да задигнеш нещо — тя те упреква; речеш да пуснеш някоя псувня — тя те спира; не можеш да легнеш с женичката на съседа, без тя да те осъди. Тази пуста съвест е един срамежлив дух, който току се опъва в сърцето на човека и го пълни с разни задръжки. Веднъж ме накара да върна една кесия със злато, която случайно бях намерил. Тя довежда хората до просешка тояга. Затова я пъдят като чума от град и село и всеки, който иска да живее добре, предпочита да си е сам господар и да живее без нея.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ах, проклетата, точно сега е застанала до мене и ме увещава да не убиваме дука!

ВТОРИ УБИЕЦ

Пази се от тая дяволица, не ѝ вярвай! Ще ти се вмъкне под кожата и ще се каеш!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Силничък съм — няма да ме надвие.

ВТОРИ УБИЕЦ

Това се казва дума на мъж, който държи на репутацията си. Хайде, почваме ли?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Прасни го по тиквата с ръкохватката на меча и тогава ще го хвърлим в бъчвата с малага^[26], в другата стая.

ВТОРИ УБИЕЦ

Отлична мисъл! Ще стане чудо настойка от него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тихо! Събужда се!

ВТОРИ УБИЕЦ

Удряй!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Не, да поговорим с него!

КЛАРЪНС

Хей, тъмничарю, дай ми чаша вино!

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще имате след малко до пресита!

КЛАРЪНС

Във Божието име, кой си ти?

ПЪРВИ УБИЕЦ

На вас подобен, от човешки род.

КЛАРЪНС

Но не и като мен със кралска кръв!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И не и като вас, предател пръв!

КЛАРЪНС

Глас имаш гръмък ти, но поглед — мек!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Гласът ми е на краля ни, затуй;
а погледът ми си е лично мой.

КЛАРЪНС

Как смътно и ужасно ми говориш!
Очите ви заплашват! И сте бледни!
Кой праща ви при мен? Защо сте тук?

ВТОРИ УБИЕЦ

За... да...

КЛАРЪНС

... да ме убиете?

ДВАМАТА УБИЙЦИ

Аха!

КЛАРЪНС

Вий словото не можете изрече,
как делото ще свършите тогава?
С какво съм ви обидил, мили хора?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ти краля ни обидил си, не нас!

КЛАРЪНС

Ще се сдобря със него.

ВТОРИ УБИЕЦ

Няма как,
така че, сър, гответе се за смърт!

КЛАРЪНС

Нима са вас избрали от цял свят,
за да убиете един невинен?
Какво престъпно дело съм извършил?
Кога и от кого съм обвинен?
Къде са уликите? Где са тези
съдебни заседатели, изrekli
„виновен е“ пред смръщения съдник?

И кой е той, законно произнесъл
присъда „смърт“ над бедния дук Кларънс?
Без нея да ме плашите със смърт
е действие дълбоко незаконно!
Заклевам ви във вашата надежда
да бъдете спасени чрез кръвта
на Господния син, за нас разпънат,
вървете си, недейте ме докосва!
Това, зарад което сте дошли,
е грях, за който ще платите в ада!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ний действаме по заповед отгоре!

ВТОРИ УБИЕЦ

И то по заповед на своя крал!

КЛАРЪНС

Слуги греховни! Кралят на кралете
в скрижалите, които ни е дал,
е писал: „Не убивай!“ Нима глухи
ще бъдете към Божата повеля,
за да послушате една човешка?
Мислете му! Бог пази грозна мъст,
за който тъпче неговата воля!

ВТОРИ УБИЕЦ

И той на теб мъсти сега, задето
си стъпкал клетва и отнел живот!
Пред свящото причастие ти кле се
за вярност към дома на Ланкастър!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И като чер изменник към небето
погази своята клетва и намуши
предателски сина на своя крал!

ВТОРИ УБИЕЦ

Когато бе се клел да защитаваш!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Как с Божия закон ще ни заплашваш,
когато сам престъпил си го тъй?

КЛАРЪНС

А за кого извърших го? За него,
заради брат си, да, заради Едуард!
И той не може да ви праща тук
за туй да ме убивате — понеже
е хлътнал сам в туй дело като мене!
Ако решил е Бог да ме наказва,
ще го направи явно и открито.
Това, което негово е, вие
недейте да изземвате! Бог може
без косвена и незаконна помощ
да смачка съгрешилия пред него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тогава чий помощник беше ти,
когато във цвета на младостта му
уби прекрасния Плантадженет?

КЛАРЪНС

На обичта към брат си, на гнева си
и на Нечистия!

ПЪРВИ УБИЕЦ

А ний ще бъдем
на обичта към краля, на дълга си
и на вината ти!

КЛАРЪНС

Със краля щом сте,
защо сте против мен? Аз негов брат съм

и го обичам, вярвайте, горещо.
Ако награда чакате от него,
върнете се, приятели, обратно
и за живота ми от брат ми Глостър
ще бъдете по-щедро наградени,
отколкото — за моята смърт от Едуард.

ВТОРИ УБИЕЦ

Вий лъжете се. Той ви ненавижда.

КЛАРЪНС

О, не, аз зная, Ричард ме обича!
Оттук идете още днес при него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Това ви обещаваме!

КЛАРЪНС

Вървете
и му кажете, че баща ни Йорк,
когато с благославяща десница
закле горещо тримата си сина
да се обичат, той не е могъл
да си представи днешните ни разпри.
Това кажете му и той пред вас
ще се разплаче.

ПЪРВИ УБИЕЦ

С кремъчни сълзи,
с каквито учеше и нас да плачем!

КЛАРЪНС

Не го хулете! Той е благ по нрав!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да, като град по жътва! Знайте, сър,
той сам изпрати ни да ви убием!

КЛАРЪНС

Не е възможно! Той ме съжали,
прегърна ме и се закле, заплакан,
че всичко ще направи, за да бъда
освободен!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И прави го, ей Богу:
освобождава ви от тоя свят,
за да ви прати в царството небесно!

ВТОРИ УБИЕЦ

Сключете мир със Бога, ваша милост —
след малко ще умрете!

КЛАРЪНС

Нима може
да давате на мен съвет тъй зорък
да сключвам мир със Бога, а тъй слепи
да сте към себе си, че чрез убийство
със Бога да воювате? Помнете:
тоз, който мойта смърт ви е възложил,
ще ви намрази пръв заради нея!

ВТОРИ УБИЕЦ

Какво да правим?

КЛАРЪНС

О, да се смилите
и да спасите своите души!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да се смилим? Треперковци да бъдем
и женчовци?

КЛАРЪНС (*към втория убиец*)

Ако не се смилите,
вий демони ще бъдете и тигри!
Приятелю, в очите ти съзирам
искрица жалост. Ако те не лъжат,
за мене застъпи се пред тогова!
Към просещ принц и просякът е щедър,
а кой от вас, да беше кралски син
и като мен лишен от свобода,
ако при него влезеха двамина
убийци като вас, не би ги молил
да го пожалят? Както вие бихте
измолвали пощада, ако бяхте
на мое...

ВТОРИ УБИЕЦ

Обърнете се, милорд!

ПЪРВИ УБИЕЦ

На, дръж това! И туй!

Нamuшква го.

Ако не стигне,
ще те удавя в бъчвата с малага!

Излиза, като извлича тялото на Кларънс.

ВТОРИ УБИЕЦ

О, грозно престъпление! Да можем
като Пилат^[27] от него да измия
ръцете си!

Влиза отново Първи убиец.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Защо не ми помогна?
Заклевам се във небесата, дукът

ще чуе колко туткаво си пипал!

ВТОРИ УБИЕЦ

Да можеше да чуе той, че брат му
е жив, защото аз съм го спасил!
Вземи парите сам и му предай
от мене, че дълбоко съм разкаян.

Излиза.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Пък аз не съм. Пътувай, страхопъзльо!...
Ще скрия тялото да полежи,
додето дукът нареди да бъде
погребано. Наградата и — фют!
Щом истината почне да шушука,
не ще е зле да съм далеч оттука!

Излиза.

---

[23] „... мрачния лодкар... на вечната тъма...“ (мит.) — става дума за Харон, който пренасял душите на умрелите през подземната река Стикс. ↑

[24] „... друга сянка...“ — става дума за духа на сина на Хенри VI, Едуард, когото тримата синове на Йорк убиват при Тюксбъри. Събитието е представено в „Хенри Шести — трета част“. ↑

[25] *Фурии* (мит.) — фурните били римски божества на отмъщението. ↑

[26] „... малага...“ — в оригинала *malmsey* — малвазия — вид сладко гръцко вино. ↑

[27] *Пилат* (библ.) — Понций Пилат, римски управител на Юдея, който „си измил ръцете“ от делото на Исуса и предал месията на еврейските съдници. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард Четвърти, болен, Кралица Елизабет, Дорсет, Грей, Ривърз, Хейстингз, Кейтсби, Бъкингам, Уудвил и Скейлз.

КРАЛ ЕДУАРД

И тъй, денят ни беше плодотворен.
Князе, крепете този млад съюз!
Аз чакам всеки ден да ме повика
посланик на Христа и моят дух
ще литне по-спокоен към небето,
рода си щом сдобрил съм на земята.
Очистили сърца от тайна злоба,
стиснете си ръцете, Ривърз, Хейстингз,
и закълнете се във братска обич!

РИВЪРЗ

Че не тая ненавист, клетва давам
и запечатвам я със таз ръка!

ХЕЙСТИНГЗ

И аз кълна се: ако злоба крия,
в живота да не видя светъл ден!

КРАЛ ЕДУАРД

И не хитрувайте пред своя крал,
защото иначе Кралят на кралете
ще ви разкрие и ще стори тъй, че
единият от вас да се окаже
за другия носител на погибел!

ХЕЙСТИНГЗ

Да преуспея колкото съм искрен!

РИВЪРЗ

Аз — колкото сърдечно го обичам!

КРАЛ ЕДУАРД

И вий, госпожо, носите вина
за всичко туй. И вие, Бъкингам.
И вие, синко Дорсет. Неуморно
създавахте вий клики в моя двор.
Съпруго, помирете се със Хейстингз,
ръката си му дайте за целувка
и в туй, което правите, да няма
двуличие!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Вземете я, лорд Хейстингз!
Да няма щастие за мен и мойте,
ако укривам помен от вражда!

КРАЛ ЕДУАРД

Вий, Дорсет, прегърнете го! Лорд Хейстингз,
обичайте от все сърце маркиза!

ДОРСЕТ

Кълна ви се, че няма да разкъсам
тоз чист съюз!

ХЕЙСТИНГЗ

И аз кълна се също!

КРАЛ ЕДУАРД

Сега и вие, Бъкингам, в прегръдка
със близките на моята жена,
скрепете тоз съюз и направете
да ме възрадва вашето единство!

БЪКИНГАМ *(към кралицата)*

Ако кога да е към ваша светлост
погледне Бъкингам със неприязън,
забравил, че дължи любов и вярност
на вас и на рода ви, Господ нека
му заплати с омразата на тези,
в чиято обич най не се съмнява!
Когато от приятеля си имам
най-много нужда и най-много вярвам,
че той ми е приятел, той към мене
да се окаже подъл, вероломен,
лъжлив, двуличен — туй от Бога искам,
ако почувствате студено мойто
усърдие към вас и към рода ви!

Прегръщат се.

КРАЛ ЕДУАРД

О, знатни Бъкингам, балсам укрепващ
е за сърцето ми таз твоя клетва!
Сега ни липсва само брат ни Глостър,
благословена точка да постави
под договора ви.

БЪКИНГАМ

И ей ги, идат
сър Ричард Ратклиф и със него дукът!

Влизат Ратклиф и Ричард.

РИЧАРД

Приветствам ви, велики господарю
и господарко! Добър ден на всички!

КРАЛ ЕДУАРД

Добър бе той наистина, защото
използван беше за добри дела.

Успяхме, братко Глостър, да превърнем
в любов омразата и в мир враждите,
пламтящи между тези горделивци!

РИЧАРД

Благословено дело, господарю!
Ако сред тези принцове тук някой,
подведен от лъжлив осведомител
или от собствена догадка грешна,
ме счита за свой враг; ако неволно
съм сторил нещо труднопоносимо
за някого от вас, аз бих желал
да се сдобря и склуча дружба с него.
Враждата с някого е смърт за мен!
Аз мразя я и жаждам любовта
на всички добри хора! И затуй
към вас, госпожо, най-напред отправям
горещо предложение за мир
със обещание за вярна служба!
Към вас след туй, мой драги Бъкингам,
ако дели ни някаква обида;
към вас и вас, лорд Ривърз и лорд Дорсет,
които ми се мръщехте без повод;
към вас, лорд Уудвил, и към вас, лорд Скейлз,
към всеки във страната ни, бил той
дук, граф, лорд, джентълмен, към всички, всички!
Не зная англичанин, към когото
да храня капка повече враждебност,
отколкото могъл би той да чака
от младенеца, тази нощ роден.
Благодаря на Господа, задето
ме е създал тъй кротък!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Братко мой,
тоз ден от днес ще бъде считан празник!
Дай Боже всички разпри да утихнат!

Велики господарю, приемерте
отново в милостта си брат ни Кларънс!

РИЧАРД

Какво? Нима предложих ви любов,
за да се подигравате със мен
пред краля ни? Кому не е известно,
че благородният ни дук е мъртъв?
Това е гавра с неговия труп!

КРАЛ ЕДУАРД

„Кому не е известно“? А кому
известно е?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Небе, къде живеем?

БЪКИНГАМ

И аз ли, Дорсет, блед съм като тях?

ДОРСЕТ

И вий, милорд! Със бузите на всички
сбогувал се е руменият цвят!

КРАЛ ЕДУАРД

Как мъртъв? Нали беше отменена
заповедта?

РИЧАРД

Нещастникът умрял е
след първата ви заповед изглежда,
отнесена от хвърковат Меркурий^[28]
а втората, дошла по куц носител,
е стигнала, за да го свари в гроба.
Дано, о, Боже, някои, по-малко
и предани, и знатни — и по-сродни
по кървав дух, отколкото по кръв,

не заслужават повече съдбата
на бедния ни брат, макар да са
ценени като злато чиста проба!

Влиза Станли.

СТАНЛИ

Награда за услугите ми, сър!

КРАЛ ЕДУАРД

Не ми пречи! Душата ми е скръбна.

СТАНЛИ

Додето не ме чуете, не ставам!

КРАЛ ЕДУАРД

Тогава по-накратко: какво искаш?

СТАНЛИ

Пощада за служителя ми, който
убил е днеска някакъв побойник
от свитата на Норфъкския дук.

КРАЛ ЕДУАРД

Нима с езика, с който произнесох
смъртта на брат си, трябва да помилвам
роб някакъв? А бедният ми Кларънс
не бе убивал, само мисълта му
се беше провинила и за нея
наказан бе от мен със страшна смърт!
За него кой тогава се застъпи?
Кой, коленичил в оня миг на гняв,
направи опит да ме вразуми?
Кой спомни ми, че Кларънс ми е брат?
Че ме обича? Кой от вас ме върна
към времето, когато той напусна

всесилния си тъст^[29], за да се бие
до мойто рамо? Кой ми спомни как
при Тюксбъри не друг, а той спаси ме
от меча на граф Оксфорд и ми каза:
„Живей и крал бъди ни, скъпи братко!“
Кой спомни ми как той, когато двама
лежахме вкочанени сред полето,
уви ме в своята дреха и прозъзна
сам гол, по риза ледената нощ?
Туй всичко бе изтрил от паметта ми
греховният ми гняв, а между вас
един не се намери с капка милост,
да ми го спомни! А когато някой
от вашите слуги или коняри
наръга някого в кръчмарска свада
и с туй затрие образа безценен
на нашия Спасител, вий веднага
скимтите на колене: „Прошка! Прошка!“
и аз — греховно — трябва да прощавам!

Станли се изправя.

А пък за Кларънс неми бяхте всички
и аз самият не намерих думи
пред съвестта си в негова защита!
Най-гордият от вас му беше длъжен,
дорде той дишаше, а ни един
за този негов дъх не ме помоли!
О, Боже, страх ме е, че твоят съд
ще порази за туй и вас... и мен
с роднините ни, вашите и моите!...
Подкрепяйте ме, Хейстингз!... О, мой братко!

Излиза заедно с Кралица Елизабет и други.

РИЧАРД

До туй достига, който много бърза!
Видяхте ли как гузно побледняха

роднините на нашата кралица,
когато чуха за смъртта на Кларънс?
Нали я те изпросиха от брат ми!
Но Бог ще им плати! Сега да идем
да облекчим скръбта на своя крал!

БЪКИНГАМ

Готови да ви служим, ваша светлост!

Излизат.

---

[28] *Меркурий* (мит.) — римски бог на търговците и крадците, съответстващ на Хермес у гърците; вестител на боговете. ↑

[29] „... *всесилния си тъст...*“ — става дума за „кралеправяча“ Уорик. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влизат Дукеса Йорк с малолетните Син и Дъщеря на Кларънс.

СИНЪТ

Умрял ли е баща ни, мила бабо?
Кажете ни!

ДУКЕСА ЙОРК

Не е, детенце мое!

ДЪЩЕРЯТА

Защо тогаз си удряте гърдите
и викате: „О, Кларънс, бедни синко!“

СИНЪТ

Защо ни гледате така печално,
щом той е жив? И клатите глава
и ни наричате „злочести рожби“,
„сирачета“, „безпомощни дечица“?

ДУКЕСА ЙОРК

Разбрали сте ме криво, малки мои.
Аз болестта на краля ни оплаквам,
а не смъртта на вашия баща.
По мъртвите да плачем няма полза.

СИНЪТ

Умрял е значи! Виждате ли, бабо!
И виноват е чичо ни, крал Едуард!
Но Бог ще му плати — аз ден и нощ
за туй ще му се моля!

ДЪЩЕРЯТА

И аз също!

ДУКЕСА ЙОРК

Мълчете, мили! Кралят ви обича!
Не можете вий, малки и наивни,
да подозрете кой е отговорен
за гибелта на вашия баща.

СИНЪТ

Ний можем, знаем, бабо! Чичо Глостър
ми обясни, че кралят бил измислил,
съветван от кралицата, причини,
за да затвори бедния ни татко.
Когато ми го каза, той заплака,
целуна ме по бузите и с нежност
помоли ме да имам вяра в него
като в баща, защото щял горещо
да ме обича като роден син!

ДУКЕСА ЙОРК

О, как, откраднал маска тъй красива,
свирепия си лик порокът скрива!
Мой син и срам е той, но туй коварство
не го е сукал той от тези бозки^[30]!

СИНЪТ

Вий мислите, че той ме е излъгал?

ДУКЕСА ЙОРК

Да, миличък!

ДЪЩЕРЯТА

Не мога да повярвам!...
Но чувайте! Какъв е тоя шум?

Влиза Кралица Елизабет, с разпуснати коси, следвана от Ривърз и Дорсет.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, кой ще ми попречи да ридая
и да проклинам горката си участ?
Отчаяна във Божията милост,
ще стана враг на своята душа!

ДУКЕСА ЙОРК

Каква е тази сцена с бурна страст?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От действие трагично тя е част:
мъжът ми, син ти, кралят наш е мъртъв!
Защо са живи клоните, когато
умрял е коренът? Защо листата
зелени са, щом сокът им е секнал?
Които ще живеят, нека плачат;
които ще умират, да побързат,
та, лекокрили, нашите души
да стигнат краля си и го последват —
подобно поданици верни нему —
във новото му кралство, скрито в мрак!

ДУКЕСА ЙОРК

Ах, в твоята скръб такава част аз имам,
какъвто дял съм вложила в мъжа ти!
Оплаках аз смъртта на своя Йорк
и заживях с два образа от него,
но злата смърт разби тез две чудесни
огледала на дивния му образ
и ми остави само едно трето,
тъй криво, че сърцето му пробожда,
когато зърна своя срам във него!
Да, ти вдовица си, но си и майка
и живи рожби имаш за утеха,
а пък на мен смъртта отне съпруга
и от ръцете ми изтръгна двете

опори мои, Едуард и Кларънс —
о, колко право имам аз, която
съм двойно по-пострадала от тебе,
да заглуша с плача си твоя плач!

СИНЪТ

Вий, лельо, не оплакайте баща ни —
не можем ний със плач да ви помогнем!

ДЪЩЕРЯТА

Сирашката ни скръб ви беше чужда —
ний чужди сме на вашата вдовишка!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не са ми нужни вашите сълзи —
сама способна съм да раждам жалби!
О, извори отвсякъде, пратете
водите си към моите очи,
та те като във прилив, управляван
от влажната луна^[31], да наводнят
света от край до край! О, аз горката!
О, мой безценни господарю Едуард!

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

О, наш любими, скъпи татко Кларънс!

ДУКЕСА ЙОРК

О, бедни мои, Едуард и Кларънс!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Опоро моя, мъжо Едуард, где си?

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

Опоро наша, татко Кларънс, где си?

ДУКЕСА ЙОРК

Опори мои, мъж и чедо, где сте?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Кога е губила вдовица толкоз?

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

Кога сираци губили са толкоз?

ДУКЕСА ЙОРК

Кога загубвала е майка толкоз?

Да, аз, уви, съм майка на скръбта им.

Тя в тях е частна, в мене е всеобща.

Със нея заедно аз жаля Едуард,

но тя не жали с мене моя Кларънс.

С тез двете заедно аз жаля Кларънс,

но те не жаят с мене моя Едуард.

Излейте вие, тримата, над мен,

трикратно страдаща, тез свои сълзи —

аз дойка на скръбта ви съм и зная

как с вопъл и със стон да я накърмя!

ДОРСЕТ

Любезна майко, не гневете Бога

с таз своя непризнателност към него.

Във земните дела, когато някой

изплаща неохотно своя дълг,

наричаме го ний неблагодарен —

дваж по такъв е, който се опълчва

срещу небето, затова, че то

си е поискало обратно нещо,

което ни е дало в щедър заем!

РИВЪРЗ

Любима сестро, помислете бързо

като грижовна майка за сина си!

Пратете да го викнат, за да бъде

венчан за крал, без губене на време!

Във него ще е вашата утеха —

със Едуард скръбта си погребете,
и в Едуард радостта си посадете!

Влизат Ричард, Бъкингам, Станли, Хейстингз и Ратклиф.

РИЧАРД

Сестрице, утешете се! Тук всички
причини имаме да жалим своята
помръкнала звезда, но с плач и вопли
не се лекуват раните, уви!...
Простете, ваша светлост, но случайно
не ви видях. На колене ви моля,
благословете ме, любезна майко!

ДУКЕСА ЙОРК

Благословен от Бога да си, синко,
с покорство, вярност, милост и любов!

РИЧАРД

Амин!

Настрани.

„И да живея сто годин!“

Как тъй пропусна този благ завършек
на всички майчини благословии?

БЪКИНГАМ

Заоблачени принцове и знатни,
товара скръб понесли с общи сили,
взаимно укрепете се душевно
с роднинска обич: свърши се зърното,
пожънато от стария ни крал,
но младият класи за нова жътва.
Единството ни, толкова доскоро
разкъсвано от ежби и омрази,
ще трябва да се пази и укрепва.
Аз мисля, че добре ще е да пратим

без бавене за принца малка свита,
която да го доведе от „Лъдлоу“^[32]
във Лондон, за да бъде коронясан.

РИВЪРЗ

Защо да бъде малка, ваша милост?

БЪКИНГАМ

Защото, ако бъде по-голяма,
възможно е отново да отвори
зарасналата рана на враждата,
която ще е двойно по-опасна
сега, при неукрепналата власт,
когато всеки кон е без юзда
и може да върви където иска.
Ний трябва да предварваме, аз мисля,
бедата отдалеч, когато още
е само неизключена възможност.

РИЧАРД

Надявам се, че кралят ни сплоти —
за мен съюзът ни е здрав и силен.

РИВЪРЗ

За мене — също. И за всички, мисля.
Но тъй като е още пресен, трябва
да бъде пазен от опасността,
която би се криела за него
във твърде многобройния конвой.
Затуй и аз със лорда Бъкингам
бих искал малка свита.

ХЕЙСТИНГЗ

И аз също.

РИЧАРД

Тогаз да е по вашему! Предлагам

да идем да обсъдим кой да бъде
във свитата на принца. Майко, сестро,
ще дойдете ли с нас да ни дадете
съвета си по този въпрос?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ и ДУКЕСА ЙОРК Със радост!

Излизат всички освен Бъкингам и Ричард.

БЪКИНГАМ

За Бога, сър, които и да пратим
да взимат принца, нека не стоим
във къщи си! По пътя, като увод
към повестта, намислена от нас,
аз начин ще потърся да откъсна
момчето от надутите роднини
на нейна кралска милост лейди Грей.

РИЧАРД

Мой двойнико, учителю мой мъдри,
душеприказчико, пророче мой,
като отроче аз се поверявам
на твоят ръководство: да вървим,
та заедно със тях да бъдем в „Лъдлоу“!

Излизат.

---

[30] „... от тези бозки“ — израз, свързан с английския израз „засукал злото от майчина бозка“. ↑

[31] „... от влажната луна...“ — луната била смятана за планета, властваща над земните влаги. ↑

[32] „Лъдлоу“ — название на двореца на Уелския принц. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Влизат — от разни страни — двама Граждани.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Здравей, съседе! Где си се забързал?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

И сам не зная. Чу ли новината?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да, кралят се поминал!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Лошо, лошо!

Промяна ли е, все на зле ще бъде!

Боя се, че светът ще се обърка!

Влиза Трети гражданин.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Помага Бог, съседи!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И на теб!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Наистина ли кралят е починал?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Наистина, да ни закриля Господ!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Тогава смутно време иде, братя!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не, не, синът му ще заеме трона.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Дете на трона — лошо за страната!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Ако съветници го направляват,
додето възмъжее, а след туй
поеме управлението сам,
възможно е преди и след това
в държавата добре да бъде всичко.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И Хенри Шести беше коронясан
едва на девет месеца в Париж!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Тогава беше друго: мъдри хора
тогава управляваха страната
и кралят бе безкористно съветван
от своите чичовци, не е ли тъй?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

От чичовци и вуйчовци ще бъде
и Едуард съветван и закрилян.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да бяха само чичовци или
обратно, само вуйчовци! Защото,
ако Всевишният не им попречи,
борбата между тях кой род да бъде
по-близо до престола, ще засегне
отблизо всички нас, пази ни, Боже!
Дук Глостър е опасен и лукав,
а соят на кралицата — надменен;

под власт да бяха, вместо те да властват,
тоз край би благоденствал, както нявга!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Е, хайде, хайде! Много мрачно гледаш!
А може пък да се оправи всичко!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

При облаци човек намята плащ;
при листопад предчувствуваме зима;
при залез-слънце кой не чака нощ;
при летни бури знаем: глад ще има.
Рече ли Бог, ще се оправи всичко,
но стане ли това, за мен ще бъде
отвъд онуй, което съм очаквал.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Наистина изплашени са всички.
С когото заговориш, почти всеки
е мрачен и предчувствува беди.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Преди промени винаги е тъй.
Човеците със някакъв инстинкт
усещат злото, както във морето
вълните се надигат преди буря.
Но да оставим Богу всичко туй!
Къде сте тръгнали?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

В съда ни викат.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

И мене също. Да вървим тогаз!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влизат Йоркският архиепископ, Кралица Елизабет, Дукеса Йорк и Малкият дук Йорк.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Почивали са снощи в Стоуни-Стратфорд,
а тази вечер ще преспят в Нортхамптън^[33].
Най-късно вдругиден ще бъдат тук.

ДУКЕСА ЙОРК

Жадувам от сърце да видя принца.
Надявам се, че много е пораснал.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не е, изглежда. Син ми Йорк на ръст
почти го бил надминал, чух да казват.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Да, майко, но туй никак не ме радва.

ДУКЕСА ЙОРК

Защо, дете? Добре е да растеш.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Е, да, но вуйчо Ривърз, като бяхме
на масата един път, каза, бабо,
че съм израсъл по-висок от брат си,
а чичо Глостър се засмя и рече:

„Благо биле дълго чака —
расне бързо буренака!...“

А щом е поговорката такава,
не искам бързо да раста тогава!

ДУКЕСА ЙОРК

Той, твоят чичо, честна дума, сам
опровергава своята поговорка:
дете когато беше, той растеше
тъй криво и мъчително, и бавно,
че ако беше вярна тя, сега
той трябваше да бъде мил и благ!

АРХИЕПИСКОПЪТ

И той, мадам, такъв е несъмнено.

ДУКЕСА ЙОРК

Дай Боже, да сте прав, но разрешете
на майките да чувстват своите рожби.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Сега на ум ми дойде, че могъл бих
и аз да му отвърна не по-лошо
за туй как той е расъл, ако само
тогава бях си спомнил едно нещо...

ДУКЕСА ЙОРК

Какво е то? Кажете го, малки Йорк!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Това че той е расъл тъй, че можел
на втория си ден да гризне хляб,
а аз едва на втората година
покарах зъбче. Тъй че, бабо, можех
да му отвърна с отговор хаплив!

ДУКЕСА ЙОРК

А от кого го знаеш, малки Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

От дойката му, бабо.

ДУКЕСА ЙОРК

Как от нея?

Че тя умря, преди да се родиш!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогаз не помня кой ми го е казал.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Какъв хитрец!... Затваряй си устата!

ДУКЕСА ЙОРК

Детенце е. Недейте му се сърди!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

„И мъничките кани са с уши!“

Влиза Пратеник.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Ха, пратеник!... Какви са новините?

ПРАТЕНИКЪТ

Боли ме да ги кажа!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Принцът как е?

ПРАТЕНИКЪТ

Добре, мадам.

ДУКЕСА ЙОРК

Какво тогава носиш?

ПРАТЕНИКЪТ

Лорд Ривърз и лорд Грей са задържани
във Пъмфретския замък^[34]. С тях е също

сър Томас Воън.

ДУКЕСА ЙОРК

Кой ги е изпратил?

ПРАТЕНИКЪТ

Дук Глостър и дук Бъкингам.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Защо?

ПРАТЕНИКЪТ

Каквото знаех, казах го, милорд!...
Защо и за какво са задържани,
на мен не е известно, ваша милост.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Горката аз! Домът ми рухва, виждам!
Безжалостният тигър сграбчва вече
невинното сърне; тиранът нагло
намества се в безсилния ни трон!
Добре дошли, разгром, убийства, кърви!
Като на карта виждам своя край!

ДУКЕСА ЙОРК

О, колко черни дни на смут и разпри
очите ми видяха досега!
Съпругът ми живота си загуби,
за да спечели кралската корона,
а синовете му ту бяха горе,
ту падаха надолу, за да мога
ту да се радвам, ту да роня сълзи;
а щом властта завзеха, те самите,
междусобицата потушили,
се счепкаха свирепо помежду си,
брат с брата, свой със свой и кръв със кръв.
О, неестествени, проклети страсти,

смирете се или ти, смърт, вземи ме,
за да престана да те виждам вече!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ела, дете, да идем да потърсим
закрила в свято място! Сбогом, майко!

ДУКЕСА ЙОРК

Почакайте, и аз ще дойда с вас!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Вий нямате причина.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Драга лейди,
вървете и със себе си вземете
хазната си и ценните си вещи.
Ще ви предам върховния печат
и, Бог ми е свидетел, ще закрилям
и вас, и вашите, с каквото мога!
Да тръгваме към святата обител!

Излизат.

---

[33] „... Стоуни-Стратфорд... — Нортхамптън...“ — градове, разположени по пътя от „Честър“ за Лондон. ↑

[34] Пъмфретския замък — замък в графство Йорк, Североизточна Англия. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Лондон.

Тръбен звук. Влизат малкият Принц Едуард, Ричард, Бъкингам, Кардинал Баучър, Кейтсби и други.

БЪКИНГАМ

Добре дошли във Лондон, светли принце!

РИЧАРД

Добре дошли, мой племеннико драг!
Владетелю на мислите ни, виждам —
унил сте от мъчителния път.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Не съм, но прав сте, чичо, пътят беше
нелек и уморителен. Бих желал
да ме посрещнат повече роднини.

РИЧАРД

Наш малки принце, чистата ви младост
не знае още хорските коварства.
В човеците вий виждате лика
и само него, а небето знае,
че той е рядко израз на сърцето.
Роднините, които тук ви липсват,
са извор на опасност. Ваша светлост
се вслушваше във сладките им думи,
не виждайки отровните им мисли.
Небето да ви пази от подобни
лъжеприятели!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Дано ме пази,

но в моя майчин род такива няма!

РИЧАРД

Любезни принце, кметът на град Лондон
пристига да приветства ваша светлост.

Влиза Кметът на Лондон и Граждани.

КМЕТЪТ

Бог здраве да ви дава, светли принце!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Благодаря ви, сър!... Благодаря
от все сърце на всички ви.

Кметът и Гражданите отиват встрани.

Аз мислех,
че майка ми и брат ми ще ме срещнат
далече от града, по пътя още.
Къде се бави Хейстингз, да ми каже
дали да ги очаквам, или не?

Влиза Хейстингз.

БЪКИНГАМ

Той иде, плувнал в пот, съвсем навреме.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Здравейте, Хейстингз! Где е мойта майка?

ХЕЙСТИНГЗ

Какво ги е накарало, не зная
но майка ви, кралицата, и с нея
и брат ви Йорк са се укрили в храма.
Той искаше да дойде да ви срещне,
но майка ви насила го възпря.

БЪКИНГАМ

Каква прищявка, странна и нелепа!
Желаете ли, драги кардинале,
да убедите нашата кралица
да пусне дука Йорк да срещне принца?
Лорд Хейстингз, придружете кардинала
и ако тя отказва да го пусне,
насила изтръгнете го от нея.

КАРДИНАЛЪТ

Лорд Бъкингам, ако я победи
безсилното ми слово, то дук Йорк
ще бъде тук веднага; но във случай,
че тя упорства, да ме пази Бог
от всеки опит да сломя със сила
божествената неприкосновеност
на тяхното убежище. Тоз грях
за нищо на света не ще извърша!

БЪКИНГАМ

Вий, кардинале, твърде упорит сте,
държащ на формата и буквояд.
При възрастта на дука не е грях
да нарушим закрилата на храма —
от нея има право да се ползва
тоз, който със дела я е заслужил
и разум имал е да я поиска;
а мъничкият Йорк — тъй мисля аз —
не я е ни заслужил, ни поискал,
така че и не може да я има,
и вий, извлякъл го оттам, където
не е съзнателно, с туй ни най-малко
не ще престъпите закона Божи.
За възрастни, закриляни от храма,
аз чувал съм, но не и за деца.

КАРДИНАЛЪТ

Тоз път ме уговорихте, милорд.
Елате с мен, лорд Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Ида, сър!

ПРИНЦ ЕДУАРД

И не губете ни минута време!

Кардиналът и Хейстингз излизат.

Кажете, чичо, ако брат ми дойде,
где с него ще отседнем до деня,
във който аз ще бъда коронясан?

РИЧАРД

Където бъде вам угодно, принце.
Ако желаете съвет от мен,
поотдъхнете си ден-два във Тауър,
а после ще решите кое място
ще бъде най-приятно и добро
за здравето на ваша кралска милост.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Не го обичам никак този Тауър.
Наистина ли бил е построен
от Юлий Цезар?

БЪКИНГАМ

Той го е започнал,
а следващите векове, мой принце,
са го преправяли и достроили.

ПРИНЦ ЕДУАРД

А туй, че Цезар го е вдигнал пръв,
записано ли е или дошло е
чрез устните предания до нас?

БЪКИНГАМ

Записано е, малки господарю.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Но аз си мисля, че дори когато
не е записана — нали е тъй? —
пак истината от баща на син
предава се до края на света?

РИЧАРД (настрани)

„Кое то рано зрее, рано крее!“

ПРИНЦ ЕДУАРД

Какво прошепнахте си, чичо Глостър?

РИЧАРД

Че рано сте прозрели тази мъдрост...

Настрани.

Извъртам думите насам-натам
като актьор във ролята на Кривда^[35].

ПРИНЦ ЕДУАРД

Да, Юлий Цезар бил е славен мъж —
умът му с писмена опази туй,
което храбростта му с меч спечели,
и тъй смъртта не удържа победа
над победителя, защото той
живее след смъртта си в своята слава.
Лорд Бъкингам, ще ви призная нещо.

БЪКИНГАМ

Какво, мой принце?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Ако доживея

да стана мъж, на Англия ще върна
властта ѝ над французките земи
или, живял по кралски, ще загина
като войник под знамето развято!

РИЧАРД (*настрани*)

„След буйна пролет чакай кратко лято!“

Влизат отново Хейстингз и Кардиналът, водещи Малкия дук Йорк.

БЪКИНГАМ

Дук Йорк пристига, ваша кралска светлост.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Здравей, любими братко! Как си, Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Благодаря, добре съм, господарю —
тъй трябва отсега да ви наричам.

ПРИНЦ ЕДУАРД

За наша скръб, тъй както и за твоя!
Напусна ни, мой братко, оня, който
сега би носил тази славна титла,
олекнала не малко след смъртта му!

РИЧАРД

Здравейте, Йорк! Със здравето си как сте?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Благодаря ви, чичо. Вий твърдахте,
че бурените раснели по-бързо,
а моят брат е по-висок от мен!

РИЧАРД

Това е вярно.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Може би е бурен?

РИЧАРД

Не съм твърдял такова грозно нещо.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогава по-любезен сте към него,
отколкото към мене, драги чичо.

РИЧАРД

Като на крал, аз нему подчинен съм,
но и на вас, като на мой роднина.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогава, чичо, бихте ли ми дали
кинжала си?

РИЧАРД

Кинжала си? Със радост!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Как само просиш, братко!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Прося само
и то от своя чичо — дреболийка,
с каквато се разделяме без мъка!

РИЧАРД

Аз бих му дал и по-голям подарък.

МАЛКИЯТ ЙОРК

И по-голям? И меча си към него?

РИЧАРД

Да беше само мъничко по-лек!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Успяхте леко да се отървете,
по-тежък дар не ви се дава май!

РИЧАРД

За вас, повярвайте, ще бъде тежък!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Олеква дарът, щом е тъй изпросен!

РИЧАРД

Наистина ли искаш да го имаш,
мой малки Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

О, да, и ще ви дам
подходяща за мене благодарност.

РИЧАРД

Каква по-точно?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Лека, драги чичо.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Дук Йорк си е хаплив. Мой чичо Глостър,
ще ви помоля да го понесете!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Да ме понася или да ме носи?...
Той, чичо, с двама ни се подиграва:
понеже аз съм лек като маймунка,
той иска да ме вземете на гръб!

БЪКИНГАМ (*настрани*)

Какъв находчив ум! За да смекчи
обидата към чичо си, умело
и себе си улучва с подигравка.
Тъй малък, а тъй умен — просто чудо!

РИЧАРД

Милорд, ще продължите ли? Ний двама
с дук Бъкингам ще идем да помолим
кралицата да дойде да ви срещне
и поздрави пред портите на Тауър.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Нима ще идете във Тауър, братко?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Така ме посъветва чичо Глостър.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Аз там не бих могъл да спя спокойно.

РИЧАРД

Защо? Че от какво ще се боите?

МАЛКИЯТ ЙОРК

От призрака на моя чичо Кларънс —
той бил убит във Тауър, казва баба.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Мен мъртвите роднини не ме плашат!

РИЧАРД

И никой жив, надявам се. Нали?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Ако са живи — никой, драги чичо.
Но да вървим. Със тежест на сърцето,
при мисълта за тях, отивам в Тауър.

Тръбен звук. Излизат всички освен Ричард, Бъкингам и Кейтсби.

БЪКИНГАМ

Аз мисля, сър, че този глезльо Йорк
подтикнат е от хитрата си майка
да се държи тъй нагло с ваша милост.

РИЧАРД

Разбира се! Това бърливо пале,
нахално, хитро, остроумно, дръзко,
направо се е метнало на нея!

БЪКИНГАМ

Да ги оставим!... Приближи се, Кейтсби!
Ти даде клетва да привеждаш в дело,
каквото ти възложим, и да пазиш
във тайна споделеното със теб.
По пътя чу за нашите подбуди —
не мислиш ли, че лесно ще склоним
лорд Хейстингз да помогне на тоз храбър
и благороден дук да се издигне
до трона на великия ни остров?

КЕЙТСБИ

От обич към покойния ни крал
той няма пръст да мръдне срещу принца!

БЪКИНГАМ

А Станли? Той ще бъде ли със нас?

КЕЙТСБИ

Той прави туй, което прави Хейстингз.

БЪКИНГАМ

Тогава, Кейтсби, ще постъпим тъй:
върви при Хейстингз и го покани

да дойде утре в Тауър на съвета
по коронясването, като леко
го поопипаш, за да разбереш
дали настроен е да ни съдейства.
Почувстваш ли, че е, вдъхни му смелост
и разясни му нашите подбуди.
Покаже ли се сух, студен и сдържан,
такъв бъди и ти и прекрати
беседата си с него, след което
върни се бързо тук: ще има утре
в едно и също време два съвета
и в тях ще падне работа за теб.

РИЧАРД

Предай му моя поздрав и кажи му,
че утре сутрин в Пъмфретския замък
ще бъде пусната кръвта на тези,
които са му кръвни врагове.
И нека мистрис Шор за тази вест
получи две добавъчни целувки!

БЪКИНГАМ

Побързай, Кейтсби, и умело действай!

КЕЙТСБИ

Ще пипам най-внимателно, милорд!

РИЧАРД

Ще имаме ли новини от тебе
преди нощта?

КЕЙТСБИ

Ще имате, милорд.

РИЧАРД

Тогаз ще ни намериш в Кросби хаус.

Кейтсби излиза.

БЪКИНГАМ

Какво ще правим, видим ли, че Хейстингз не ще да вземе нашата страна?

РИЧАРД

Главата му ще клъцнем!... Нещо там ще изнамерим... А пък ти спомни ми, когато стана крал, да те направя граф Херефорд. Освен това ще имаш и всичко движимо, което Едуард, покойният ми брат, е притежавал.

БЪКИНГАМ

Ще ви припомня тази щедра дума.

РИЧАРД

И аз ще съм щастлив да я изпълня. Ела със мен — да хапнем и след туй да уточним кроежите си смели, дорде стомахът ястията смели!

Излизат.

---

[35] „... във ролята на Кривда“ — в оригинала се казва „порокът Кривда“ — термин, свързан със средновековните моралите. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пред дома на Хейстингз.

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Милорд! Милорд!

ХЕЙСТИНГЗ *(отвътре)*

Кой чука?

ПРАТЕНИКЪТ

От лорд Станли!

ХЕЙСТИНГЗ *(отвътре)*

Кой час е?

ПРАТЕНИКЪТ

Точно четири, милорд!

Влиза Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Не спи ли нощем твоят господар?

ПРАТЕНИКЪТ

Изглежда — не, по туй, което нося.

Той — първо — поздравява ви...

ХЕЙСТИНГЗ

А второ?

ПРАТЕНИКЪТ

А второ, каза да ви съобщя,
че тази нощ сънувал как глиганът^[36]
събаря шлема му. Освен това
ви известява, че във Тауър днес
ще има два съвета, от които
могъл би първият да ви накара
да плачете на втория и двама;
и затова предлага незабавно
в галоп да се отправите на север,
за да избегнете опасността,
предсказана от неговия сън.

ХЕЙСТИНГЗ

Сега върви при своя господар
и му кажи от мене, че не бива
да се бои от тези два съвета:
в единия ще бъдем двама с него,
а в другия — приятелят ни Кейтсби,
така че ще узнаваме веднага
това, което в него ни засяга.
Кажи му, че напразно се страхува
и че наивен е да дава вяра
на разни сънища, които само
шеги си правят с нас. А от глигана
да бягаме, преди да ни е погнал,
би значело сами да го раздрадим
и привлечем да грухне подир нас.
Кажи на господаря си да стане
и дойде тук, за да отидем двама
във Тауър, гдето той ще види сам,
че звярът му към нас ще бъде мил.

ПРАТЕНИКЪТ

Ще бъде точно съобщено, сър!

Излиза.

Влиза Кейтсби.

КЕЙТСБИ

Щастливо утро, благородни лорде!

ХЕЙСТИНГЗ

Благодаря ти, ранобудни Кейтсби.
Разказвай: какво ново, какво ново
във нашата разклатена държава?

КЕЙТСБИ

Тя клати се наистина, милорд,
и тъй ще е, дорде не сложи Ричард
венеца й на своята глава.

ХЕЙСТИНГЗ

Венеца? За короната ли мислиш?

КЕЙТСБИ

За нея, сър.

ХЕЙСТИНГЗ

Аз своята глава
ще сложа на дръвника, преди той
короната на своята да сложи!
Стреми ли се към нея? Как усещаш?

КЕЙТСБИ

О, да, и знам, че иска да ви види
сред тез, които ще го подкрепят.
Във връзка с туй ме прати да ви кажа,
че точно днес ненавистните вам
роднини на кралицата ще бъдат
обезглавени в Пъмфретския замък.

ХЕЙСТИНГЗ

Таз твоя вест не ме удавя в скръб —
те бяха ми заклетии врагове,

но да си дам гласа за Ричард Глостър
във ущърб на законния наследник
на моя господар, това, Бог вижда,
да ме убият, няма да го сторя!

КЕЙТСБИ

Да ви укрепва Той в тез благи мисли!

ХЕЙСТИНГЗ

А след година още ще се смея,
задето доживял ще съм да видя
трагедията на онез, които
ме хвърлиха във кралската немилост.
Преди да остареея с две недели,
ще пратя в гроба не един, не двама,
неподозиращи какво ги чака!

КЕЙТСБИ

Смъртта е страшно нещо, сър, когато
ни грабва неподготвени за нея!

ХЕЙСТИНГЗ

Да, да, чудовищно! Такава точно
е тя сега за Ривърз, Грей и Воън
и ще е в бъдеще за други още,
които считат се във безопасност
като нас двамата, които сме
обичани от Бъкингам и Ричард.

КЕЙТСБИ

Да, те, милорд, високо ви ценят...

Настрани.

И на високо ще забучат скоро
главата ти!

ХЕЙСТИНГЗ

Да, да. и с пълно право.

Влиза Станли.

Ха, Станли! Влезте! Но защо не сте с рогатка? От глигана се боите, а ходите във Тауър безоръжен?

СТАНЛИ

Приветствам ви, милорд! Здравейте, Кейтсби!... Шегувате се, но кълна се в кръста, не ми харесват тези два съвета!

ХЕЙСТИНГЗ

На мен, милорд, тъй както и на вас, е мил животът, а пък днеска точно държа на него повече от друг път. Ако не знаех, че сме в безопасност, нима бих бил тъй бодър и тъй весел?

СТАНЛИ

И лордовете в „Пъмфрет“ също бяха спокойни за главите си, когато заминаха от Лондон. И те също не виждаха причини за тревога, а как внезапно се смрачи денят им! Този неочакван удар в гръб ме плаши — дано изляза мнителен страхливец! Денят изтече. Ще вървим ли в Тауър?

ХЕЙСТИНГЗ

Да, стига толкоз!... Чухте ли, милорд, че тези в „Пъмфрет“ днеска ще загубят главите си?

СТАНЛИ

По-редно би било да носят те главите си, милорд,

а шапките си да загубят^[37] тези,
които ги осъждат... Да вървим!

Влиза Пристав.

ХЕЙСТИНГЗ

Вий тръгвайте, аз малко ще остана
със тоз приятел.

Станли и Кейтсби излизат.

Как се чувстваш, драги?

ПРИСТАВЪТ

Добре, понеже ме удостоихте
с въпроса си, милорд.

ХЕЙСТИНГЗ

Пък аз, човече,
съм по-добре от оня път, когато
с теб минахме оттука, ако помниш.
Тогавата ти ме водеше в затвора,
оклеветен от моите врагове,
а ще ти кажа — но пази го в тайна —
че те ще бъдат днес обезглавени,
пък аз съм в двора на висока почит.

ПРИСТАВЪТ

И Бог да ви опази тъй за дълго!

ХЕЙСТИНГЗ

Благодаря! Пийни за мое здраве!

Хвърля му кесия.

ПРИСТАВЪТ

Да ви закриля Господ, ваша светлост!

Излиза.

Влиза Свещеник.

СВЕЩЕНИКЪТ

Привет, милорд! Щастлив съм да ви срещна.

ХЕЙСТИНГЗ

Сърдечна благодарност, отче Джон.
Не съм платил последното ви слово —
ще го направя идната неделя.

Шепне му на ухото.

Влиза Бъкингам.

БЪКИНГАМ

На изповед, милорд? Пък аз си мислех,
че днес свещеникът е по-потребен
на вашите приятели във „Пъмфрет“!

ХЕЙСТИНГЗ

Когато зърнах своя свят човек,
и аз за тях си спомних, честна дума!
Във Тауър ли отивате, милорд?

БЪКИНГАМ

Във Тауър, но зает съм и навярно
ще го напусна доста преди вас.

ХЕЙСТИНГЗ

Възможно е. Аз там ще съм на обед.

БЪКИНГАМ (настрани)

И на вечеря, само че не знаеш!...
Е, да вървим!

ХЕЙСТИНГЗ

На вашите услуги!

Излизат.

---

[36] „... *глиганът...*“ — става дума за герба на Ричард. ↑

[37] „... *а шапките си да загубят...*“ — тоест да бъдат лишени от постове си. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В Пъмфретския замък.

Влизат Ратклиф и Стражи, водещи на смърт Ривърз, Грей и Воън.

РИВЪРЗ

Сър Ричард Ратклиф, днеска ти ще видиш
как поданик напуска твоя свят
заради своята преданост и честност.

ГРЕЙ

Да пази Господ принца ни от вас!
Кълбо пиявици — това сте вие!

ВОЪН

След време ще се каете за туй!

РАТКЛИФ

Без много думи! Срокът ви изтече!

РИВЪРЗ

О, „Пъмфрет“, „Пъмфрет“, кървава тъмница,
донесла гибелта на толкоз знатни,
в кръга на твоите каменни стени
коварно бе погубен Ричард Втори^[38] —
за да почерниш още своето име,
изпий и нашата невинна кръв!

ГРЕЙ

Сега се сбъдва гибелната клетва
на Маргарита срещу нас и Хейстингз,
защото гледахме, когато Ричард
уби сина й!

РИВЪРЗ

Тя прокле тогава
и Ричарда! Прокле и Бъкингам!
Прокле и Хейстингз! Боже, изпълни
и срещу тях ужасната ѝ клетва,
която срещу нас изпълваш днес!
А за сестра ми и чедата нейни
задоволи се с тази наша кръв,
която — ти го знаеш — е невинна!

РАТКЛИФ

Побързайте! Часът ви е настанал!

РИВЪРЗ

Да се прегърнем, Грей! Елате, Воън!
На добър час! До среща на небето!

Излизат.

---

[38] „... бе погубен Ричард Втори...“ — събитието е представено в пиесата „Ричард Втори“. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В Тауър.

Влизат и сядат около маса Бъкингам, Станли, Хейстингз, Илийският епископ, Норфък, Ратклиф^[39], Лъвел и други.

ХЕЙСТИНГЗ

И тъй, английски перове, сега
събрахме се, за да решим въпроса
за коронясването. В Боже име
определете този царствен ден!

БЪКИНГАМ

Готово ли е всичко?

СТАНЛИ

Да, готово.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Намирам утрешния ден добър.

БЪКИНГАМ

Кой знае какво смята лорд-регентът?
Кому най-много доверява той?

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Ний мислим, че най-точно ваша светлост
би трябвало да знае мисълта му.

БЪКИНГАМ

Лицата си ний знаем, но сърцата?...
Той знае мойто, колкото аз — ваште;
аз — неговото, колкото вий — мойто.
Вий, Хейстингз, се обичате със дука.

ХЕЙСТИНГЗ

Щастлив съм, че наистина дук Глостър
удостоява ме със своята обич,
но аз не съм го питал по въпроса
за коронясването, нито той
ми е разбулвал висшата си воля.
Все пак, ако предложите деня,
аз мога да гласувам вместо него,
уверен, че той няма да е сърди.

Влиза Ричард.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Той сам пристига и съвсем навреме.

РИЧАРД

Добрутро, родственици и князе!
Оказах се голям сънливец днеска,
но вярвам, че това не е било
причина да отложите въпроси,
изискващи да бъда в тая зала.

БЪКИНГАМ

Ако не бяхте се явили, сър,
за своята реплика, лорд Хейстингз щеше
да вземе ролята ви и гласува
за коронясването вместо вас.

РИЧАРД

Лорд Хейстингз повече от всеки друг
би имал основания за туй —
той знае ме добре и ме обича...
Когато бях във „Хоубърн“^[40], ваша святост,
видях във вашата градина там
чудесни ягоди. Пратете, моля,

да донесат за обета от тях.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

С огромно удоволствие, милорд.

РИЧАРД

Две думи, братовчеде Бъкингам.

Извежда го встрани.

Пред Кейтсби тоя сприхав пуяк Хейстингз
е заявил, че щял да си даде
главата за посичане, но не и
гласа си в полза на това да бъдел
лишен от своите права над трона
синът на неговия господар —
употребявам чинния му израз!

БЪКИНГАМ

Да се оттеглим за минута, сър!

Излиза заедно с Ричард.

СТАНЛИ

Не сме определили, господа,
тоз ден на коронясването. Утре,
по мое мнение, ще бъде рано —
самият аз не съм готов, тъй както
ще бъда, ако с малко го отложим.

Влиза отново Илийският епископ.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Къде е лорд-регентът? Наредих
да ни доставят ягоди от „Хоубърн“.

ХЕЙСТИНГЗ

Изглежда мил и весел тая сутрин —
когато тъй игриво поздравява,
приятно нещо си е наумил;
ей Богу, на света не зная друг,
тъй неспособен да укрива своята
любов или омраза — всяко нещо,
което е намислил, се чете
върху лицето му като на книга!

СТАНЛИ

Какво тогаз в сърцето му четете
по топлия му поздрав тая сутрин?

ХЕЙСТИНГЗ

Че зло на никого от нас не мисли —
ликът му иначе го би издал.

Влизат отново Ричард и Бъкингам.

РИЧАРД

Кажете ми вий всички, тук събрани,
какво заслужили са тез, които
с магии пъклени и зли вълшебства
са искали да ме унищожат
и с черни чарове са надделели
над силите на моята снага?

ХЕЙСТИНГЗ

Безкрайната любов, която храня
към ваша светлост, ме подтиква пръв
пред всички тука да осъдя строго
виновните, които и да са:
те заслужават само смърт, милорд!

РИЧАРД

Тогаз очите ви да бъдат верни

свидетели за тяхното злодейство!
На, гледайте ме как съм омагьосан!
Погледайте ръката ми как тя е
изсъхнала като попарен кълн!
Таз вещица, жената на крал Едуард,
във сговор със оназ пачавра Шор
белязаха ме тъй, със чародейство!

ХЕЙСТИНГЗ

Ако са те виновни, ваша светлост...

РИЧАРД

„Ако“? Ще ми говориш за „ако“,
закрилнико на таз проклета курва!
Предател! Отсечете му главата!
Кълна се в свети Павел, докато
не се изпълни, няма да обядвам!
Вас двама, Лъвел, Ратклиф, натоварвам
със изпълнението! Всички други,
които ме обичат, да ме следват!

Излизат всички освен Лъвел, Ратклиф и Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Горко ти, Англию! Оплаквам тебе,
едничка теб, не себе си, защото
аз бих могъл, глупак, да се спася!
Говореше ми Станли за глигана,
видян насън, а аз се подиграх
на него и на плана му за бягство.
Облечен в пъстрошито наметало,
днес конят ми пред портите на Тауър
на три пъти се спрепна и изправи
на задните крака, неискащ сякаш
да ме докара в тая скотобойна.
Сега ми трябва днешният свещеник!

Припомням си, разкаян, как злорадо
на пристава разказвах за това, че
противниците ми загиват в „Пъмфрет“,
а аз съм в безопасност и на почит.
О, Маргарито, клетвата ти пада
върху злочестата глава на Хейстингз!

РАТКЛИФ

По-бързо изповядайте се, сър!
Тук Глостър иска вашата глава,
а вече е на масата и чака!

ХЕЙСТИНГЗ

О, колко кратка е таз хорска милост,
която ний преследваме по-страстно
от Божата! Тоз, който, без да мисли,
гради надеждите си върху теб,
прилича на пиян моряк сред буря,
готов при всеки тласък да се хлъзне
от мачтата и полети надолу
към гибелната глъб на океана!

ЛОУЕЛ

Напразни вопли! Хайде! По-накратко!

ХЕЙСТИНГЗ

О, изверго! О, Англио злочеста,
предричам ти най-кървавите дни,
които кървав век е виждал нявга!
Водете ме, палачи, към дръвника!
Тоз, който днес над мойта смърт се смее,
сам няма дълго време да живее!

Излизат.

---

[39] „Ратклиф“ — недоглеждане на автора: Ратклиф не би могъл да бъде едновременно в „Пъмфрет“ и в Тауър. ↑

[40] „Хоубърн“ — резиденция на Илийския епископ. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Пред стените на Тауър.

Влизат Ричард и Бъкингам в очукани доспехи.

РИЧАРД

Ще можеш ли, мой драги братовчеде,
да тръпнеш, да бледнееш, да убиваш
дъха си наред думата, а после
да почваш пак и пак да секваш в миг,
загубил сякаш ум и реч от ужас?

БЪКИНГАМ

И още как! Аз мога да играя
като велик трагически актьор:
говорейки, през рамо да поглеждам,
да се озъртам и да тръпна цял
при всяко шумолене, уж изпълнен
с ужасни подозрения; умея
да изразявам страх и да го скривам
изкуствено с насилствени усмивки —
безчетни мимики са във услуга
на моите планове!... Но где е Кейтсби?
Отиде ли?

РИЧАРД

Отиде... Ей го, вижте,
завръща се със кмета на града!

Влизат Кметът на Лондон и Кейтсби.

БЪКИНГАМ (към кмета)

По-скоро бързайте!

РИЧАРД

Пазете моста!

БЪКИНГАМ

Ха, барабан!

РИЧАРД

Откъм стената, Кейтсби!

БЪКИНГАМ

Извикахме ви, сър, за да ви кажем...

РИЧАРД

Пази гърба си! Идат врагове!

БЪКИНГАМ

Закрилай, Боже, нашата невинност!

Влизат Лъвел и Ратклиф, носещи главата на Хейстингз.

РИЧАРД

Не бойте се! От нашите са — Ратклиф
и Лъвел, с него!

ЛЪВЕЛ

Ето ви главата
на мерзостния и неподозиран
до днешен ден лукав изменник Хейстингз!

РИЧАРД

Не мога да не плача: тъй горещо
обичах тоз човек, тъй виждах в него
най-недвуличното и безобидно
създание на този Божи свят,
че го превърнах в свой бележник, в който

записах най-потайните си мисли.
Тъй гладко своята порочност той
замазваше със слой от добродетел,
че с изключение на оня негов
на всички ни известен грях — говоря
за плътската му връзка с мистрис Шор —
животът му не даваше причина
да се съмнявам в него.

БЪКИНГАМ

Да, той беше
най-майсторски укритият изменник
на тоя свят! Вий бихте ли могли
да си представите — ако небето
не беше ни спасило, за да можем
сега да ви го казваме — че той
се е опитал да убие днес,
на заседанието, мен и дука!

КМЕТЪТ

Възможно ли е?

РИЧАРД

Как? Нима сме турци
или безбожници, та тъй набързо,
прескачайки съдебния порядък,
да заповядаме да умъртвят
предателя, ако заплаха крайна
за трона, Англия и нас самите
не е наложила таз крайна мярка?

КМЕТЪТ

Заслужил го е! Бог да ви закриля!
Сега предателите ще размислят,
преди да тръгнат в неговия път!

БЪКИНГАМ

От него друго и не съм очаквал,
откак се свърза със оная Шор,
но ний не сме нареждали да бъде
убит, преди да дойдете (което,
уви, е станало поради малко
припряната любов на тези хора),
защото искахме да сте сред нас,
когато този изменник ще разкрива
причините на своята измяна,
та вий да можете да уверите
във нея гражданите, ако някой
измежду тях ни разбере погрешно
и съжали за неговата смърт.

КМЕТЪТ

Милорд, за мен е все едно дали
ще чуя вас, или ще чуя него.
Пред мирните ви поданици аз,
недейте се съмнява, ще докажа
законността на вашата постъпка.

РИЧАРД

Желаехме да бъдете свидетел,
за да избегнем слухове и клюки.

БЪКИНГАМ

Но вий, със закъснение дошли,
ще потвърдите чудото, нали?
И тъй, довиждане, почтени сър!

Кметът излиза.

РИЧАРД

След него, братовчеде Бъкингам!
Той припка за към кметството. Стигни го
и там при сгоден случай изтъкни,

че двете изтърсачета на Едуард
не са законни; припомни им също
за оня гражданин, когото той
обезглави, защото беше дръзнал
да каже на шега, че син му щял
да наследи „короната“ (като
намеквал с туй за знака на дома си^[41]);
освен това им припомни умело
за ненаситните му похотливост
и мъжко лакомство, прострели лапи
над техните жени, слугини, рожби,
над всичко женско, към което той
прицелваше окото си на хищник.
За мене после, ако стане нужда,
кажи им, че когато мойта майка
зачевала е тоя сластен Едуард,
баща ми Йорк воювал е далече
във Франция и точно изчислил е,
че нейният приплод не е и негов,
което става явно и от туй,
че той не му прилича ни най-малко —
но туй със намек, отдалеч, защото,
недей забравя, майка ми е жива!

БЪКИНГАМ

Не се съмнявайте във мойта дарба —
ще им говоря, както бих говорил,
ако желаех златната награда
за себе си! Довиждане, милорд!

РИЧАРД

Ако успееш, доведи ги вкупом
във Бейнардския замък^[42], гдето те
ще ме заварят в разговор набожен
с епископи и учени монаси.

БЪКИНГАМ

Отивам. И към четири часа
очаквайте оттам приятни вести.

Излиза.

РИЧАРД

Ти, Львел, изтърчи до доктор Шоу!
Ти, Кейтсби — до брат Пенкър! Незабавно
да ме намерят в Бейнардския замък!

Лоуел, Кейтсби и Ратклиф излизат.

Сега ще наредя да скрият нейде
онези мръсни котета на Кларънс
и да не пускат никого отвън
да влиза в стаите на двата принца.

Излиза.

---

[41] „... знака до дома си...“ — много от домовете по Шекспирово време носели знак на входа си и били назовавани по него.

↑

[42] „... във Бейнардския замък...“ — Бейнардският замък на северния бряг на Темза — е бил като „Кросбихаус“ — резиденция на Ричард. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Улица в Лондон.

Влиза Писар със свитък в ръка.

ПИСАРЯТ

Това е обвинителният акт
срещу добрия Хейстингз, най-четливо
и със изящество преписан, тъй че
да бъде днес прочетен в „Свети Павел“.
Сега да му направим малка сметка:
преписвал съм го единайсет часа —
защото Кейтсби ми го прати снощи —
и още толкоз трябва да е взело
съставянето му. А при това
пет часа още няма, откак Хейстингз
се движеше свободен, неразпитван,
необвинен, неподзиращ нищо.
Ама и бива си го тоя свят!
И кой слепец не би видял играта!
Но кой храбрец ще каже, че я вижда?
Светът е зле и по на зле отива,
щом трябва да търпим дела такива!

СЕДМА СЦЕНА

В Бейнардския замък.

Влизат от разни страни Ричард и Бъкингам.

РИЧАРД

Кажи, кажи! Какво говорят там?

БЪКИНГАМ

Изобщо не говорят, взел ги дявол!
Кълна се в Богородица, мълчат!

РИЧАРД

А спомена ли, че са незаконни
хлапетата на Едуард?

БЪКИНГАМ

Да, сър.

И казах, че бе свързан чрез обет
със лейди Люси^[43]; и освен това —
чрез пратеници — с френската принцеса^[44];
и за ужасната му похотливост,
за изнасилените им съпруги;
за туй, как бе жесток за дреболии
и че самият беше незаконен,
и че баща ви бил е на война,
когато са го правили; и още,
че няма капка прилика със него;
а пък за вас, обратно, им изтъкнах,
че сте одрали кожата му външно,
а вътрешно сте негова отливка;
припомних им за вашите победи
в шотландските войни; за колко вий сте
безстрашен в бой и мъдър в мирно време,

за вашите смиреност, щедрост, благост.
Каквото можеше да ни помогне,
използвах го ту косвено, ту пряко
и в края на речта си призовах
онези между тях, които мислят
за благото на своята страна,
да викнат с мене: „Бог да пази Ричард,
английски крал!...“

РИЧАРД

А те какво?

БЪКИНГАМ

Те — нищо!

Ни гък! Ни дума! Бог ми е свидетел,
мълчаха като живи истукани
и се споглеждаха мъртвешки бледи.
Тогав аз обърнах се към кмета
и го запитах как тълкува туй,
а той ми каза, че народът бил
привикнал с него да приказват само
посредством неговия говорител.
Накарах го да им повтори всичко,
а той все: „Дукът каза...“, „Дукът рече...“
от себе си — ни думица, хитрецът!
Когато свърши, моите момци
подхвърлиха нагоре две-три шапки
и викнаха: „Да пази Бог крал Ричард!“
от дъното на залата, така че
аз имах повод да им кажа свойто:
„Благодаря ви, граждани на Лондон,
тез общи одобрения говорят
за вашата привързаност към Ричард!“;
и с тез думи се измъкнах вън.

РИЧАРД

Безгласни пънове! Мълчаха значи?

А кметът и събратята му — как,
ще дойдат ли?

БЪКИНГАМ

Пристигат. Но помнете
да сте уплашен! Позволете само
след увещания да ви говорят!
Явете се с молитвеник в ръка,
смирени, между двамина Божи хора,
защото върху туй ще изградя
аз своята литургия. На молбите
отстъпвайте след силна съпротива;
на девственица ролята играйте:
сто пъти „не“ и най-подире „хайде“!

РИЧАРД

Добре, отивам. Ако зарад тях
ти молиш ме тъй тънко, както аз
заради себе си ще ти отказвам,
не се съмнявам в крайния успех!

БЪКИНГАМ

Качете се по-бързо! Кметът чука!

Ричард излиза.

Влизат Кметът на Лондон и Граждани.

Привет, милорд! Все още го очаквам.
Май никого не иска да приеме.

Влиза Кейтсби.

Е, казвай, Кейтсби! Как ти отговори?

КЕЙТСБИ

Той моли, сър, това да стане утре,
понеже днес потънал е със двама
високоуважаеми отци
във размисъл духовен и не иска
да го разлъчват мирски ходатайства

от туй му занимание.

БЪКИНГАМ

Върни се
и му кажи, че кметът на града,
старейшините и самият аз
дошли сме да говорим с милостта му
върху въпрос от най-голяма важност
за благото на цялата страна.

КЕЙТСБИ

Ще бъде съобщено незабавно.

Излиза.

БЪКИНГАМ

Е, да, милорд, това не ни е Едуард!
Не се търкаля той в развратно ложе,
а на колене разговаря с Бога;
не се развлича със продажни дами,
а размишлява със почтени старци;
във сънна леност не гои плътта си,
а с бдения укрепва своя дух.
Блазе на Англия, ако такъв
приеме да я вземе под властта си,
но страх ме е, че няма да склони.

КМЕТЪТ

Не дай си Боже, да получим отказ!

БЪКИНГАМ

Страхувам се, че точно тъй ще бъде!
Но Кейтсби се завръща.

Влиза отново Кейтсби.

Казвай, Кейтсби!

КЕЙТСБИ

Дук Глостър се учудва, ваша милост,
че без да го запитате, дошли сте
във неговия дом със толкоз хора.
Той подозира нещо недобро.

БЪКИНГАМ

Скъря, че моят знатен братовчед
съмнява се във мен. Небето вижда,
че всички пълни сме с любов към него.
Върни се пак и увери го в туй!

Кейтсби излиза отново.

Когато свети и набожни хора
се молят Богу, трудно е да бъдат
откъснати от него — тъй горещо
е тяхното общуване с небето!

Горе се появява Ричард между двама Духовници.

КМЕТЪТ

Ха, ей го между двама благи хора!

БЪКИНГАМ

Два стълба за един набожен принц,
предпазващи духа му от провал.
И, гледайте, с молитвеник в ръка!
О, украшение и знак, по който
се разпознава светия човек!...
О, славни наш Плантадженет, о, благи
велики принце, дайте ни слуха си
и, молим ви, простете ни за туй, че
прекъснахме светия миг, във който
така прилежно бяхте се отдали
на чистия си християнски дълг!

РИЧАРД

Милорд, не вий от мен, а аз от вас
съм длъжен извинение да прося,
задето, вдълбочен във служба Богу
приятели накарах да ме чакат.
И тъй, какво желаете от мен?

БЪКИНГАМ

Това, което — вярвам — е желано
от Бог и от безвластния ни остров.

РИЧАРД

Боя се, че извършил съм простъпка,
обидна за града, и че сте тука,
със цел да ме упрекнете за нея.

БЪКИНГАМ

Извършили сте, сър, и ще ви молим
да я поправите!

РИЧАРД

Не го ли сторя,
защо живея в християнско кралство!

БЪКИНГАМ

Тогава знайте: вашата простъпка
е в туй, че се отказвате безгрижно
от сана висш, от царствения трон,
от скиптъра на вашите деди,
от своето положение във двора,
от своите наследствени права
и от честта на кралския си род
във полза на един нездрав израстък
от сух покварен ствол. И туй, когато —
но вий не го съзнавате в съня,
от който сме дошли да ви разбудим
за благо на нашата страна! —
когато благородният ни остров,

осакатен, с лице във срамни рани,
със кралски корен, развален от разни
неблагородни присади, очаква
последен тласък, за да полети
във бездната на пълната забрава;
която, участ за да се избегне,
ний молим ваша милост да поеме
товара и властта на таз страна
не в качеството на регент, настойник,
домоуправител, служител, който
полага труд за други, а като
наследник по закона на кръвта,
комуто се полага да получи,
което си е негово — в тоз случай:
престол, владичество, върховна власт.
Това — ведно със тези ваши верни
и любещи ви граждани, подтикван
от тяхната настойчивост — аз прося
за благо на Англия от вас!

РИЧАРД

Не знам кое от тези две неща:
да ви напусна, без да кажа дума,
или пък да ви смърря, по-добре
ще съответствува на моя сан
и вашто положение, милорд.
Ако не ви отвърна, може би
ще си помислите, че ням от радост,
приемам мълком златния хомот,
предлаган ми от вас така безумно;
ако упрекна ви за тази просба,
пропита с топла преданост към мен,
тогава пък приятеля ще скастрия.
За да избягна първата опасност
чрез ясен отговор и при това
във втората да не попадна с него,
веднаж завинаги ви казвам тъй:

Макар признателен за обичта ви,
аз себе си не мога да призная
достоеен за предлаганата титла.
Дори да нямах всички тези пречки
по пътя към короната и тя
да беше явно моя, както бива
наследство или доход от земя,
все пак аз толкова съм беден духом
и толкова богат откъм недъзи,
че предпочел бих като плитък чълн,
негоден за голямото море,
да се укривя сам от своя ранг,
наместо да заплавам и загина
в мъглите му от царственост и слава.
Но, слава Богу, аз не съм ви нужен —
пък и от много сам се бих нуждаел,
ако би трябвало да ви помогна —
плод царствен дал е царственият ствол
и той, узрял с годините, ще стане
подходящ за държавния ни скиптър
и ще направи — в туй не се съмнявам —
щастливи всички ни през своето време.
На него аз възлагам туй, което
предлагате на мен: правата кралски,
дар от Фортуна, на които аз,
не дай си Боже, да посегна с пръст!

БЪКИНГАМ

Тез ваши доводи, милорд, говорят
за съвестност, но, видени отблизо,
оказват се безсилни и дребнави.
Вий казвате, че Едуард е син
на брат ви. Туй е вярно. Но не е
от брак законен, тъй като крал Едуард
бе най-напред жених на лейди Люси
(което нещо майка ви е жива
да потвърди), а след това пък свързан

задочно с френската принцеса Бона.
Като разкъса тези два обета,
една просителка, една лукава
повехнала вдовица със деца,
отдавна в залеза на своята хубост,
подмами похотливия му поглед
и провали високия му сан
в позора на омразното двуженство.
Така от незаконен брак баща ви
добе тоз „принц“, когото ние само
от възпитание зовяхме тъй...
и бих намерил по-горчиви думи,
но почитта към живите ме кара
да слагам граници на своята реч.
И тъй, милорд, за себе си вземете
предлагания ви върховен сан,
поне за да възвърнете рода си
от днешната развала и упадък
във неговото правилно русло.

КМЕТЪТ

И гражданите молят ви, милорд!

БЪКИНГАМ

Недейте, сър, отблъсва обичта им!

КЕЙТСБИ

Възрадвайте законната им просба!

РИЧАРД

Защо ми струпвате туй тежко бреме
Не са за мен величие и власт.
Не ме разбирайте накриво, моля,
не мога и не ща да ви отстъпя!

БЪКИНГАМ

Отказвате, защото любовта

ви пречи да отнемете престола
от своя малолетен братов син —
известни са доброто ви сърце,
душевната ви мекост, обичта ви
към вашите роднини и към всички
съсловия в страната! — ала знайте:
приемете ли трона или не,
синът на брат ви няма да е крал —
ний другиго ще сложим на престола
за срамен край на кралския ви род!
И с туй привършвам! Граждани, след мен!
Да си вървим! По дявола молбите!

РИЧАРД

Милорд, милорд, недейте сквернослови!

Бъкингам, Кметът и Гражданите излизат.

КЕЙТСБИ

Върнете ги, милорд, и отстъпете!
Не карайте страната да скърби!

РИЧАРД

Налагате ми тоз товар от грижи?
Добре, викнете ги!

Кейтсби излиза.

Не съм от камък
и техните молби ме разтопиха,
макар че дух и съвест викат: не!

Влизат отново Бъкингам, Кейтсби и другите.

Дук Бъкингам и вие, мъдри старци,
понеже ми натрапвате така
товара на съдбата, ща не ща,
ще трябва търпеливо да го нося,
но ако чер провал и злобен укор

последват туй насилие над мен,
самото то ще ме очисти, знайте,
от всяка пръска кал по мойта съвест,
защото Господ знае, а и вие
донейде, вярвам, виждате как малко
причастен съм към туй, което стана!

КМЕТЪТ

Ний виждаме го, Бог да ви закриля
и ще го кажем!

РИЧАРД

Със това вий само
ще кажете нещата, както са.

БЪКИНГАМ

Тогаз те поздравявам отсега:
„Щастливи дни на Ричард, крал английски!“

ВСИЧКИ

Амин!

БЪКИНГАМ

Дали ви е угодно да насрочим
за утре коронясването, сър?

РИЧАРД

Щом вие настоявате, да бъде!

БЪКИНГАМ

Тогаз ще дойдем утре да ви вземем
и радостни сбогуваме се с вас!

РИЧАРД *(към духовниците)*

Свети отци, молитвите ни чакат!...
Милорд, приятели, на добър час!

[43] *Лейди Люси* — за годежа на крал Едуард VI с Елизабет Люси няма исторически доказателства. ↑

[44] „... *френската принцеса...*“ — Едуард IV наистина бил пратил граф Уорик да го сватосва с френската принцеса Бона. Събитията са представени в „Хенри Шести — трета част“. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Пред Тауър.

Влизат — от една страна — Кралица Елизабет, Дукеса Йорк, Дорсет; и от друга — Ана, дукеса Глостър, с Дъщерята на Кларънс.

ДУКЕСА ЙОРК

Кой иде срещу нас? Дукеса Глостър,
която води малката ми внучка
Плантадженет. Кълна се, че отиват
и те във Тауър, за да поздравят
със чиста обич скъпия ни принц...
Здравейте, мила!

АНА

Добър ден на двете!
Да ви закриля Бог!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И вас, сестрице!
Къде отивате?

АНА

До Тауър само
и с благо намерение, което
съвпада с вашето: да поздравим
любимите ни принцове, госпожо.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Благодаря ви, мила ми сестрице.
Да влезем заедно!

Влиза Браканбъри.

Съвсем навреме
пристига комендантът... Добър ден,

любезни коменданте! Как са принцът
и малкият му брат, синът ми Йорк?

БРАКАНБЪРИ

Добре, мадам. Но, ще простите, трябва
да възпрепятствам срещата ви с тях.
Така гласи заповедта на краля.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На краля? Какъв крал?

БРАКАНБЪРИ

Регентът, тоест...
Простете, лейди!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Бог да му прости,
ако простре ръка към тази титла!
Посмял е между мен и обичта им
да слага пречки? Аз съм тяхна майка!
Кой може да ми пречи да ги виждам!

ДУКЕСА ЙОРК

Аз — майка на баща им съм. И искам
да видя своите внуци!

АНА

Аз — по брак
съм тяхна леля, а по обич — майка!
Пусни ме да ги видя! Ще поема,
ако потрябва, всяка отговорност.

БРАКАНБЪРИ

Не мога, лейди. Много съжалявам.
Обвързан съм от клетва. Няма как.

Излиза.

Влиза Станли.

СТАНЛИ

Ако след час, госпожи, пак ви срещна,
към вас, дукесо Йорк, ще се обърна
с привет към майката на две кралици!...

Към Ана.

Да тръгваме към Уестминстър, мадам,
където с блясък ще ви коронясат
като съпруга царствена на Ричард!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, развържете шнура ми по-бързо
и дайте на сърцето ми простор,
додето не съм рухнала от тази
зловеща вест!

АНА

О, черна новина!

ДОРСЕТ

Спокойствие, госпожо!... Майко, как сте?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, Дорсет, не приказвай, бягай бързо,
убийството те гони по петите!
Аз нося смърт на своите чада.
Ако желаш да й се изплъзнеш,
морето прескочи, живеј със Ричмонд,
далеч от ноктите на този ад!
Спасявай се от тая скотобойна,
че иначе и ти ще станеш жертва.
И мене ще направиш да загина —
тъй както прокълна ме Маргарита —
ни майка, ни съпруга, ни кралица!

СТАНЛИ

Съветът ви, мадам, е пълен с разум.
Милорд, недейте губи нито час!
Ще пиша незабавно до сина
на моята жена^[45] по пътя още
под своята закрила да ви вземе.
И бързайте! Минутата е време!

ДУКЕСА ЙОРК

О, пръскащ зло чер вихър на бедата!
О, мое лоно, о, гнездо на гибел,
ти базилиск^[46] излюпи, чийто поглед
убива, към когото се насочи!

СТАНЛИ (към Ана)

Мадам, изпратен съм по спешност, моля...

АНА

Пък аз, милорд, ще дойда по неволя!
Защо не е тоз обръч златен, който
ще увенчае моята глава,
желязо нажежено, та да впие
ужасна смърт в нещастния ми мозък!
Защо не ме помажат със отрова,
та да издъхна и не чуя туй:
„Закриляй, Боже, нашата кралица!“

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Върви, нещастнице, не ти завиждам!
От жал към мене зло не си желай!

АНА

Как иначе? Когато този, който
е днеска мой съпруг, се приближи
до мене, следваща трупа на Хенри,
сам още със ръце в кръвта на моя
безгрешен първи мъж и на светеца

подир когото плачех, аз тогава
това му пожелах: „Проклет да бъдеш,
задето ме направи, така млада,
вдовица стара — ако се ожениш,
скръбта да обитава твоя дом
и лудата, която ще те вземе,
да сториш със живота си по-клета,
отколкото мен стори със смъртта
на моя мъж!“ И в толкоз кратко време,
че да не мога в него да повтора
тез свои думи, ето че сама,
замаяна от сладката му реч
попаднах в плен на страшната си клетва,
която от тоз ден отне покоя
на моите очи: защото, знайте,
сънят до днес със златния си мир
за час не ме е ръсвал, без да бъде
смутен от нощните си страхове.
Освен това съм дъщеря на Уорик
и той затуй ще ме захвърли скоро!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Отивай, твоята мъка ме затрогна!

АНА

И аз за вашата ви жаля, мила.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Прости, нещастнице, на път към слава!

АНА

Прости и ти, сбогуваща се с нея!

ДУКЕСА ЙОРК (към Дорсет)

Върви при Ричмонд и щастлив бъди!

Към Ана.

Върви при Ричард, Бог над теб да бди!

Към кралица Елизабет.

Върви във храма, скрита от беди!...

А мене гробът ще освободи —
осемдесет тежат на тоя гръб,
и все: за час от радост — месец скръб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да спрем и да погледнем тази кула!...

О, древна крепост, имай жал към двете
безвинни същества, които злоба
зазида в твоите каменни стени!

О, твърда люлко, о, бавачко груба,

о, дружко зла на техните игри,

бъди добра към моите дечица —

с таз луда реч към твоя зид свиреп

скръбта ми, Тауър, се сбогува с теб!

Излизат.

---

[45] „... сина на моята жена...“ — става дума за граф Ричмонд.

↑

[46] *Базилиск* — приказно влечуго, което убивало с погледа си. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат — в церемониално облекло — Крал Ричард, Кейтсби, Ратклиф, Лъвел, Паж и други.

КРАЛ РИЧАРД

Дръпнете се встрани!... Дук Бъкингам!

БЪКИНГАМ

Да, господарю?

КРАЛ РИЧАРД

Дайте ми ръка!

Тръбен звук. Изкачва се и сяда на трона.

Със твоите съвети и подкрепа
така високо се издигна Ричард,
но тази чест дали за час е, а?
Или ще ѝ се радваме за дълго?

БЪКИНГАМ

Додето жив сте и ще трае вечно!

КРАЛ РИЧАРД

Сега ще те изпитам с пробен камък
дали си чисто злато, Бъкингам.
Хлапакът Едуард е жив... Познай
какво ще кажа!

БЪКИНГАМ

Слушам, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Ще кажа, че желая да съм крал.

БЪКИНГАМ

Но вий сте крал, велики господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Нима? Възможно е. Но все пак Едуард е жив, нали?

БЪКИНГАМ

Да, принцът, сир, е жив.

КРАЛ РИЧАРД

Ти сам го каза: „принцът“! И горчив е изводът... По-рано, братовчеде, не беше толкоз тъп. Нима е нужно да доизказвам всичко? Аз желая да видя тези копелета мъртви, и то без бавене! Какво ще кажеш? Отговори ми ясно и веднага!

БЪКИНГАМ

Щом туй е ваша воля, господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Какво, какво? Със ледена учтивост? Кажи, съгласен ли си да умрат?

БЪКИНГАМ

Да си помисля, дайте ми възможност, ваше величество, и ще се върна със ясен отговор по тоз въпрос.

Излиза.

КЕЙТСБИ (*към съседа си*)

Щом хапе устна, значи е сърдит!

КРАЛ РИЧАРД

От днес ще разговарям с малоумни
и с глупави дечица! Не ми трябва
съветници с осъждащи очи.
Страхувам се, че този Бъкингам
цели високо... Хей, момче!

ПАЖЪТ

Кралю?

КРАЛ РИЧАРД

Да знаеш някого, готов за злато
да свърши дело, свързано със смърт?

ПАЖЪТ

Познавам един мрачен благородник
със скромни средства и надменен дух.
За него златото ще надговори
петнадесет оратора и, зная,
ще го склони на всякакви дела.

КРАЛ РИЧАРД

И как се казва?

ПАЖЪТ

Тиръл, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Познавам го донякъде. Викни го!

Пажът излиза.

Разумният и хитър Бъкингам
от днес ще е далеч от моите мисли.
Нима, вървял по стръмното до мене,
сега желае да си вземе дъх?
Добре, да бъде!

Влиза Станли.

Нещо ново, Станли?

СТАНЛИ

Велики господарю, маркиз Дорсет
избягал е в Бретания при Ричмонд.

Застава встрани.

КРАЛ РИЧАРД

Ела тук, Кейтсби! Разпусни мълва,
че моята жена е тежко болна.
Ще наредя да я държат под ключ.
Открий ми някой беден благородник,
добър жених за малката на Кларънс;
синът е глупав и не е опасен.
Какво си зяпнал! Казвам ти отново:
разпространи за Ана, че е болна
и близко до смъртта! Върви и действай!
Налага се да пресека от корен
надеждите, които утре могат,
ако пораснат, да ми навредят.

Кейтсби излиза.

Ще взема за съпруга дъщерята
на брат си Едуард, властта си инак
ще съм градил на стъклена основа.
Ще ѝ убия братята, а нея
ще взема за жена. Рискован път,
но вече кърви толкова пролях,
че грях след себе си повлича грях.
А милостта съзлива не живее
в това око!

Влиза Тиръл.

На име Тиръл, тъй ли?

ТИРЪЛ

Джеймз Тиръл и покорен ваш слуга.

КРАЛ РИЧАРД

Във всичко ли?

ТИРЪЛ

Изпитайте ме, моля.

КРАЛ РИЧАРД

Ще умъртвиш ли един мой приятел?

ТИРЪЛ

Щом кажете. Но по-добре ще бъде —
двамина неприятели.

КРАЛ РИЧАРД

Улучи!

Двамина неприятели аз имам,
противници заклети на съня ми
и врагове на сладкия ми отдих.
Със тях желая да се справиш, Тиръл.
Говоря за хлапетата във Тауър.

ТИРЪЛ

Със ваша помощ стигна ли до тях,
те няма вече да ви вдъхват страх.

КРАЛ РИЧАРД

Как сладко пееш, Тиръл! Приблужи се!
Вземи тоз пръстен. Дай ухо и слушай!

Шепне му.

Това е всичко. Направи го само
и аз ще те обичам и издигна.

ТИРЪЛ

Ще бъде, господарю!

Излиза.

Влиза отново Бъкингам.

БЪКИНГАМ

Кралю, размислих по въпроса, който поставихте пред мене преди малко.

КРАЛ РИЧАРД

Добре, за друг път! Дорсет е избягал в Бретания, при Ричмонд.

БЪКИНГАМ

Чух за туй.

КРАЛ РИЧАРД (*към Станли*)

А той е син на твоята жена.
Внимавай, Станли!

БЪКИНГАМ

Господарю мой,
напомням ви, че ваша кралска светлост ми беше обещал да ме направи граф Херефорд и да ме одари със движимостите...

КРАЛ РИЧАРД

Внимавай, Станли,
ако жена ти пише на сина си,
ще отговаряш ти, недей забравя!

БЪКИНГАМ

Какво отвърща ваша кралска милост на мойто искане?

КРАЛ РИЧАРД

Сега си спомних,
че Хенри Шести някога предсказа
на Ричмонд — който беше сополанко
в онези дни — че щял да стане крал.
Крал! Ха!... А, може, може!

БЪКИНГАМ

Господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Защо, ако е бил добър пророк,
не ми предсказа — аз присъствах там —
че ще убия него?

БЪКИНГАМ

Господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Да, Ричмонд! Като бях във Ексетър,
там кметът ме разведе в своя замък
и каза, че се бил наричал „Ръджмонд“.
Когато чух туй име, аз подскочих,
защото един бард ми беше казал:
„Щом видиш Ричмонд, близо е смъртта ти!“

БЪКИНГАМ

Милорд, вий сам...

КРАЛ РИЧАРД

А колко е часът?

БЪКИНГАМ

Аз осмелявам се да ви напомня,
че вий...

КРАЛ РИЧАРД

Добре, но колко е часът?

БЪКИНГАМ

Ще бие скоро десет.

КРАЛ РИЧАРД

Е, да бие!

БЪКИНГАМ

Защо да бие?

КРАЛ РИЧАРД

Затова, защото

ти сам като чукало на часовник
по мозъка ми биеш с хленч на просяк!
Днес нямам настроение да давам.

БЪКИНГАМ

Все пак отговорете ми, да зная!

КРАЛ РИЧАРД

Досаждаш ми! Не съм за просби, казах!

Излиза, следван от всички, освен Бъкингам.

БЪКИНГАМ

Да ме презре! Затуй ли му помогнах
да стане крал? Към „Брекнок“^[47] час по-скоро!
След Хейстингз — о, как ясно е това —
дошъл е ред на моята глава!

Излиза.

---

[47] „Брекнок“ — замък на Бъкингам в Уелс. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влиза Тиръл.

ТИРЪЛ

Извършено е кървавото дело,
най-страшното, най-злото, за което
вина ще носи нашата страна!
Дайтън и Форест, купени от мене,
за да извършат този връх над всичко,
което носи името „злодейство“,
макар закоравели кръвопийци,
се разтопиха в нежност и по детски
ридаеха при своя собствен разказ:
„Така лежеха те — започна Дайтън, —
горкичките...“; а Форест продължи:
„Така, така, прегърнали се мило
с невинни алабастрови ръчици
и с устни като розички червени,
в съня си те целуваха се нежно,
а детското молитвениче беше
на тяхната възглавка и това —
проплака Форест, — ме почти накара
да се откажа, ала Сатаната...“ —
и тук злодеят млъкна; а пък Дайтън
отново заговори: „Удушихме
най-съвършеното природно чудо,
създадено, откакто свят светува!“
И тъй, разкажани, от жалост неми,
оставих ги, за да предам вестта
на кърравия крал.

Влиза Крал Ричард.

Но той пристига...
Приветствам ви, велики господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Зарадвай ме със благи вести, Тиръл.

ТИРЪЛ

Ако вестта, че съм изпълнил туй,
което ми възложихте, е блага,
то радвайте се, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Видя ги мъртви?

ТИРЪЛ

С очите си!

КРАЛ РИЧАРД

Заровени след туй?

ТИРЪЛ

Свещеникът на Тауър ги погребва,
но точно где — не знам, да си призная.

КРАЛ РИЧАРД

Ела при мен веднага след вечеря,
да ми разправиш всичко по-подробно.
И дотогава намисли как мога
и аз да те зарадвам, драги мой.
И тъй, доскоро!

ТИРЪЛ

С почит се оттеглям.

Излиза.

КРАЛ РИЧАРД

Синът на Кларънс е под ключ и пазен,
сестра му задомих за дребна риба,
жена ми Ана се прости с тоз свят,
а и хлапетата на Едуард
са в лоното Аврамово. Сега,
понеже знам, че Ричмонд се стреми
към тяхната сестра Елизабет,
за да достигне с този брак до трона,
отивам да я поухажвам весел,
като жених уверен!

Влиза Ратклиф.

РАТКЛИФ

Господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Добри ли или лоши вести носиш,
та тъй направо влизаш?

РАТКЛИФ

Недобри.

Джон Мортън е в Бретания, избягал
при Хенри Ричмонд. Бъкингам, и той,
с поддръжката на уелсците се готви
за бой със вас и силите му раснат!

КРАЛ РИЧАРД

Двамината, епископът и Ричмонд,
ме плашат повече от Бъкингам
с набързо скърпената му войска.
Да действаме! Умуването плахо
със своите оловени обувки
ни води към забавяне, а то пък
със хода си на охлюв ни отвежда

до сигурен провал. И затова,
вестител Зевсов, кралски глашатай,
о, Бързина, победата ми дай!...
Стегни войските! Щитът мой съвет е,
а мечът — мой език със враговете!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влиза Кралица Маргарита.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Благополучието на престола
презряло е и готви се да капне
в озъбената паст на гибелта.
От ъгъла си хитро аз следях
упадъка на своите врагове
и, зрителка на кървавия пролог,
във Франция отивам със надежда,
че и самото действие ще бъде
трагично и зловещо като него...
Нещастнице, укрив се! Някой иде!

Влизат Дукеса Йорк и Кралица Елизабет.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, мои принцове! О, бедни мои!
О, мои пъпчици неразцъфтели!
Ако душите ви витаят волно,
несвързани с определено място,
над мене долетете, лекокрили,
и чуйте жалбите на своята майка!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (настрани)

И прошепнете й, че за отплата
зла смърт й е погубила децата!

ДУКЕСА ЙОРК

Сломиха толкоз скърби моя глас,

че нямам със какво да те оплача.
О, мой Плантадженет, защо умря?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Един Плантадженет за друг плати.
За моя Едуард — своя жалиш ти!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Как, мойте агънца оставил, Боже,
захвърли ги във вълчата утроба!
Нима така си изоставял друг?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Да, моя син и моя благ съпруг!

ДУКЕСА ЙОРК

Живот безжизнен, зряща слепота,
запазил тленното си тяло призрак,
на скърби сцена, укор за света,
протакан от живота дълг към гроба,
ужасен календар от черни дни,
безсилна да издъхнеш, отдъхни си
на таз английска честна пръст, безчестно
опиянена със безвинна кръв!

Сяда на земята.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Земя, да ми дадеше гроб, тъй както
ми даваш място за печален отдих,
бих скрила в тебе костите си с радост.
По скръб кой може да се мери с нас?

Сяда до нея.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*излиза напред*)

Ако при скърбите е по-почтена,
която е по-стара, отстъпете
предимството, по старшинство, на мен;
а ако те общуване допускат,
то повторете своя плач след моя!

Сяда до тях.

Към кралица Елизабет.

Син имах, Едуард — уби го Ричард;
мъж Хенри имах — и уби го Ричард.
Бе твоят Едуард убит от Ричард
и брат му Ричард бе убит от Ричард.

ДУКЕСА ЙОРК (*към кралица Маргарита*)
И моят Йорк бе Ричард — ти уби го.
И Рътланд ти помогна да убият!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*към дукеса Йорк*)
Ти Кларънс имаше — уби го Ричард.
Кучкарникът на твойто лоно, жено,
роди това ужасно адско псе,
което ще ни гони чак до смърт;
тоз пес, зъбат, преди да е прогледнал —
за да разкъсва агънца невинни
и лочи тяхната детинска кръв —
тоз зъл погубник на чадата Божи,
тоз цар на всички земни кръвопийци,
владетел над разплакани очи,
да, тя роди го, твоята утроба,
за да ни гони с адски лай до гроба!
О, прави Боже, как благодаря ти,
че този кръвожаден пес разкъсва
и рожбите на майка си, така че
и тя наред със другите да плаче.

ДУКЕСА ЙОРК
О, жено на крал Хенри, не ликувай

над мойта скръб — над твоята аз плаках!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Ще потърпиш! Аз гладна съм за мъст
и тя пресища ме, като я виждам.
Заради моя мъж умря мъжът ти,
заради моя принц умряха твоят
и мъничкият Йорк (като прибавка,
защото те и двамата не струват
цената на единствения мой).
Умря и Кларънс, който мушна Едуард,
намериха си гробове без време
свидетелите хладни на таз драма —
женкарят Хейстингз, Ривърз, Воън, Грей.
Все още жив е Ричард, този мерзък
закупчик на Лукавия, оставен,
за да набира грешници за ада,
но жалък край, за който не ще жали
тук ни един, настъпва и за него.
Земята зее, адът дъха жар,
вопият дяволи, светци се молят
да бъде взет оттука час по-скоро!
О, Боже, зачеркни го от живота,
та с глас да викна: „Кучето умря!“

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, ти предсказа ми, че ще те моля
със мене да кълнеш тоз паяк тлъст,
тоз кървав отвратителен жабок!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

И те нарекох тъй: „Нещастна сянка;
подобие фалшиво на кралица,
накичило се с моята съдба;
примамлив пролог към трагична драма;
злочестница, възнесена на връх,
от който ще я тласнат подир малко;

измама, че си туй, което си;
щастлива майка на дечица мили,
за гавра само; кукла, пъстро знаме,
привличащо към себе си стрелбата;
разкошна фирма, празен звук, мехур;
нищожество във роля на кралица!“
Къде сега е твоят мъж? Къде са
децата ти? Къде са твоите братя?
Какво ти е останало за радост?
Кой службогонец казва, коленичил:
„Кралице наша, да ви пази Бог!“
Шпалирът от ласкатели къде е?
Тълпите где са, тичащи след теб?
Върви поред и виж какво си днес:
бе радостна съпруга — а сега си
вдовица бедна; бе щастлива майка —
сега си бедна и самотна дрипа;
бе господарка молена — сега си
молителка сама; кралица беше —
сега си просякиня; беше таз,
която ми се смееше — сега си
отрепка, на която аз се смея;
бе тази, от която тука всички
се плашеха — сега си таз, която
се плаши от един; бе таз, която
нареждаше на всички — а сега
си таз, която никой не изслушва.
Така божествената справедливост
се извъртя за теб и те остави
нещастница, богата само с памет,
за да се мъчиш с туй, което си,
при мисълта за туй, какво била си!
Ти мястото отне ми, а не искаш
да ми отнемеш част и от скръбта?
Сега ти носиш само половина
от тежкия хомот, но аз измъквам
от него уморения си враг

и ти оставям цялото му бреме.
Кралице на нещастieto, сбогом!
Над Англия, пищяща под злодея,
от Франция спокойно ще се смее.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Стой, майсторко на клетвите! Кажи ми
как по-добре да прокълна врага си!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Будувай нощем, през деня пости,
сравнявай днешна скръб със прежна радост,
децата си рисувай по-красиви,
а техния убиец — по-ужасен,
отколкото били са те и той.
Увеличавайки щетата, правим
виновника за нея по-виновен —
това до дъно който разбере,
се научава да кълне добре.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но моите думи нямат острота!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Ще ги наточи брусът на скръбта.

Излиза.

ДУКЕСА ЙОРК

Защо покрусата е пълна с думи?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Защитнички въздушни на скръбта ни,
застъпнички за радости измрели,
безсилни ходатайки на надежди
са думите ни — нека имат волност:

във тях, макар и злото да не спират,
сърцата облекчение намират.

ДУКЕСА ЙОРК

Добре тогаз. Езици да развържем
и с горкия им дъх да задушим
душителя на твоите синове,
мой син, уви!... Тръбят, това е той!
И не пестете острите слова!

С тръбен звук и барабанен бой влиза Крал Ричард, следван от Свита.

КРАЛ РИЧАРД

Кой дръзна да прегражда моя път?

ДУКЕСА ЙОРК

Оназ, която, ако в свойто ложе
те беше задушила, би могла
да прегради ужасния ти път
към толкова безпримерни злодейства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

С короната ли искаш да укриеш
това чело, което, ако беше
закон законът в нашата страна,
би носило клеймото за смъртта
на притежателя на тоз венец,
на моите родственици и деца.
Къде са ми чадата? Казвай, изверг!

ДУКЕСА ЙОРК

О, грозна жабо, где са брат ти Кларънс
и малкият му Нед Плантадженет?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Къде са скъпите ми Ривърз, Грей?

Къде е Воън?

ДУКЕСА ЙОРК

И къде е Хейстингз?

КРАЛ РИЧАРД

Тръби, тръбете! Бийте, барабани!

Небето да не слуша тези кучки

как лаят по помазания крал!

Тръбете, казах!

Тръбен звук. Барабанен бой.

Или ще бъдете учтиви с мен,

или със своите гръмки бойни звуци

ще заглушавам женския ви крясък!

ДУКЕСА ЙОРК

Ти син ли си ми?

КРАЛ РИЧАРД

Да, благодаря

на Бога, на баща си и на вас!

ДУКЕСА ЙОРК

Тогава изтърпи без гняв гнева ми!

КРАЛ РИЧАРД

В мен има нещичко от вас, мадам,

което не понася звук на укор.

ДУКЕСА ЙОРК

О, дай ми да говоря!

КРАЛ РИЧАРД

Говорете!

Но няма да ви слушам.

ДУКЕСА ЙОРК

Обещавам
да бъда с теб учтива и любезна.

КРАЛ РИЧАРД

И кратка, мила майко! Много бързам.

ДУКЕСА ЙОРК

Премного, сине! Аз тъй дълго време
те чаках във мъчения и бreme.

КРАЛ РИЧАРД

Но аз явих се, за да те зарадвам.

ДУКЕСА ЙОРК

О, не, яви се ти на тоя свят,
за мен от него да направиш ад!
В детинството си бе плачлив и опак,
в училището — буен, див, несдържан,
във младостта си — нагъл и опасен,
а в мъжка зрялост — горд, лукав, жесток,
коварно мек, по-мил, но по-зловреден.
Спомни ми един час със тебе, който
да ми е дал почивка и наслада!

КРАЛ РИЧАРД

Не мога, освен оня с Хъмфри, който
ви бе поканил на обяд без мен^[48]...
Щом толкова съм неприятен вам,
пуснете ме да си вървя, мадам.
Да бият барабаните! Напред!

ДУКЕСА ЙОРК

Изслушай ме!

КРАЛ РИЧАРД

Не ми се слушат хули.

ДУКЕСА ЙОРК

Говоря ти за сетен път!

КРАЛ РИЧАРД

Добре.

ДУКЕСА ЙОРК

Или по Божа справедлива мъст
ти няма да се върнеш от войната,
или, измъчена от скръб и старост,
аз тук ще свърша земния си път —
но ние с теб не ще се видим вече;
затуй вземи със себе си туй мое
най-гибелно проклятие, което
дано във боя повече тежи ти
от всички брони, дето ще наденеш!
Молитвите ми с твоя враг да бъдат
и него двете мънички душици
на малките на Едуард да пълнят
със вяра във победата над теб!
Ти кървав си — във кръв ще свършиш сам,
живееш срамно — ще умреш във срам!

Излиза.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От нея повече причини имам
да те кълна, но нямам толкоз дух —
затуй „Амин!“ на думите й казвам.

КРАЛ РИЧАРД

Почакайте, мадам! Две думи само!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Аз нямам други синове за ножа,

а дъщерите ми ще станат, Ричард,
възнасящи молитви монахини,
а не кралици, ронещи сълзи,
затуй недей замисля гибелта им!

КРАЛ РИЧАРД

Елизабета е една от тях,
а тя е мила, царствена, красива...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И трябва да умре затуй, така ли?
О, пощади я! Ще я загрозя;
ще покваря добрите ѝ обноси;
със слух, че съм изменяла на Едуард,
ще хвърля кал по себе си и нея;
с надежда твойта стръв да не изпита,
ще кажа: не от него е доbita.

КРАЛ РИЧАРД

Недейте хули кралския ѝ род!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Без род да е, но да остане жива!

КРАЛ РИЧАРД

Във този род е нейният живот!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На братята ѝ той донесе смърт!

КРАЛ РИЧАРД

Звездите им били са срещу тях!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не, волята на някои роднини!

КРАЛ РИЧАРД

Не можем да отблъснем участта си!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Когато я държи отблъснал Бога!
Те нямаше да бъдат на небето,
ако не беше ти далеч от него!

КРАЛ РИЧАРД

Така говорите ми, сякаш аз
убиец съм на бедните дечица!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да, точно „бедни“! Бедни на живот!
А имаха освен живота още
подкрепа, свобода, роднини, кралство.
Ти, чичо им, отне им всичко туй!
Чиято и ръка да е държала
убиващия нож, таз, таз глава
я е насочила къде да удря
и ножът тъп е бил, преди да бъде
наточен о сърцето ти от камък,
за да пирува в нежните телца
на моите агънца! Ако гневът ни
не ставаше със навика по-кротък,
не щях ушите ти с език да стигна,
преди в очите ти да вкотвя нокти
и — кораб без кормило и платна —
да се разбия в скалната ти гръд!

КРАЛ РИЧАРД

Мадам, да не успея в своя поход,
смъртта си да намеря в кървав бой,
ако на вас и вашите не искам
неизмеримо повече добро,
отколкото е злото, за което
пред вас и тях вина съм носил нявга!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А как, кажи, под тоз небесен свод
добро за мен ще смогнеш да откриеш?

КРАЛ РИЧАРД

Издигайки децата ви, госпожо.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Навярно до дръвника?

КРАЛ РИЧАРД

Не, госпожо.

До най-високи почести и слава!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Скръбта ми залъжи с по-ясни думи —
да чуем: какво можеш да дадеш
на някоя от моите дъщери?

КРАЛ РИЧАРД

Сам себе си и с мене — всичко свое,
така че разгневеният ви дух
да може да удави в своята Лета^[49]
неправдите, приписвани на мен!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Бъди по-кратък, да не би тоз увод
за добрината ти да се окаже
по-дълготраен от самата нея!

КРАЛ РИЧАРД

Добре тогаз! Обичам дъщеря ви!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, вярвам!

КРАЛ РИЧАРД

В какъв смисъл?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

В тоз, че също
обичаше и братята й тъй.
И аз благодаря ти за това.

КРАЛ РИЧАРД

Недейте извращава моите думи.
Обичам дъщеря ви и желая
да й даря английската корона.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И кой ще бъде кралят й?

КРАЛ РИЧАРД

Тоз, който
направи я кралица.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти?

КРАЛ РИЧАРД

Да, аз.
Какво ще кажете?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Нима могъл би
да я ухажваш?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако получа
съвет от вас, която най-добре
сте запозната с нейния характер.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И ще го следваш?

КРАЛ РИЧАРД

Да, от все сърце!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Тогава изпрати по този, който
убил е братята ѝ, две сърца
със имената „Едуард“ и „Йорк“.
Заплаче ли, тъй както на баща ти
услужи Маргарита след смъртта
на брат ти Рътланд, послужи ѝ с кърпа,
за да избърше сълзите си с нея,
като ѝ кажеш, че е натопена
в кръвта на малолетните ѝ братя.
Ако от всичко туй не те обикне,
прати ѝ във писмо подробен списък
на своите подвизи: пиши ѝ как си
погубил милите ѝ чичо Кларънс
и вуйчо Ривърз, да, и как във рая
заради нея си изпратил Ана,
любимата ѝ леля.

КРАЛ РИЧАРД

Вий, госпожо,
ми се надсмивате. Не ще спечеля
тъй нейното сърце.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Друг начин няма,
освен ако, взел облик чужд, престанеш
да бъдеш Ричард, сторил всичко туй!

КРАЛ РИЧАРД

Кажете ѝ тогаз, че съм го сторил,
за да добия нейната любов!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Тогаз ще те намрази непременно,
задето с кръв си искал да я купиш!

КРАЛ РИЧАРД

Направеното мъчно се зачерква.
Ний вършим необмислени дела,
а сетне се разкайваме горчиво.
Ако отнел съм трона от сина ви,
на дъщеря ви ще го дам в отплата.
Ако убил съм вашето потомство,
ще сторя дъщеря ви да зачене
филиз от мене върху ваша кръв.
Във обичта е званието „баба“
наравно с жажданата титла „майка“
и внучетата са като чадата,
с едно стъпало само по-надолу,
еднакви с тях по вещество, по кръв,
по мъките за тях, като изключим
едничка нощ на мъки за оназ,
която пък измъчила е вас.
На младост са ви пречели децата,
а внуците ще пълнят старостта ви.
Загубихте син-крал, но срещу туй
ще ви платя със дъщеря-кralица.
Не мога да ви възмездя напълно,
ала каквото мога, ще направя:
синът ви Дорсет, обладан от страх,
сега, печален, влачи крак в чужбина —
тоз брак щастлив ще го възвърне тука
за повишение и горди титли
и кралят, който взел е дъщеря ви,
по свойски ще му вика „драги братко“;
отново ще сте майка вий на крал
и всичко разрушено ще ви бъде
възстановено с по-голям разкош.
Да, светли дни откриват се пред нас!
Потоците сълзи, от вас пролети,

ще ви се върнат в наниз от перли
и лихвата им ще ви донесе
печалба многократна от усмивки.
Върви при дъщеря си, тръгвай, майко,
със своята опитност пръсни свена
на скромната ѝ младост, подготви я
за пламенните думи на жениха,
пални във нежната ѝ гръд пламтежа
към златното величие, кажи ѝ
за радостта на брачните наслади;
и щом ръката ми накаже бунта
на тоя смешен глупчо Бъкингам,
венчан със слава, ще я поведе
към своето легло на победител,
за да изслуша в него поведста
за подвизите ми и отпразнува
триумфа си на цезарка над цезар!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А как по-точно да те назова?
Да кажа ли, че братът на баща ѝ
желае да я вземе за жена?
Или да кажа „чичо ти“? Или
„убиецът на скъпите ти братя“?
С коя от тези титли ти могъл би
пред Бог, закон, любов и чест да станеш
по-приемлив за нежния ѝ слух?

КРАЛ РИЧАРД

Кажи ѝ, че тоз брак ще значи мир!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Мир, който тя ще плаща с вечни битки!

КРАЛ РИЧАРД

Кажи ѝ, че сам кралят ѝ я моли!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да стори грях пред Краля на кралете?

КРАЛ РИЧАРД

Кажй й, че я чака кралска титла!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Та като майка си да я проклина!

КРАЛ РИЧАРД

Кажй й, че докрай ще я обичам!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но докога ще трай това „докрай“?

КРАЛ РИЧАРД

Додето сладкият живот е в нея!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А докога ще трае тоз живот?

КРАЛ РИЧАРД

Додето дължина даде му Господ!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Или додето съкрати го Ричард?

КРАЛ РИЧАРД

Кажй й, че ще има крал за роб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На суетата тя не е робиня!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз хвали ме по-красноречиво!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Речта, когато честна е, е проста!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз излей й просто моите чувства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Лъжа и Простота не са сестрици!

КРАЛ РИЧАРД

Изравяш разни плитки поговорки!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А ти копаеш гробове дълбоки!

КРАЛ РИЧАРД

И докога ще дърпаш тази струна?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Дорде сърдечните ми струни траят!

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се в своя трон, във свети Георги,
във Ордена на кралската жартiera!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Откраднат... поруган... опозорен...

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Във какво ще се кълнеш?
Ти взе престола, без да бъде твой.
Патрона си безсрамно оскверни,
захвърли своя орден във калта.
За да ти вярвам, закълни се в нещо,
от теб ненакърнено досега!

КРАЛ РИЧАРД

Във себе си...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти сам си навреди!

КРАЛ РИЧАРД

Във тоя свят...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От теб претъпкан с мъки!

КРАЛ РИЧАРД

В смъртта на Йорк...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Чиято чест изкаля!

КРАЛ РИЧАРД

Във Господа...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти него най обиди!

Ако се беше побоял от него,
тоз златен кръг, обрамчил твойто чело,
красял би челото на моя син
и щяха да са живи двата принца,
които ти, потъпкал своята клетва,
изпрати, милите, да спят в земята
един до друг, за червеите плячка.
Кълни се в друго!

КРАЛ РИЧАРД

В бъдещите дни!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И тях чрез миналите ти почерни!
Аз имам още дълго да оплаквам
неправдите, които си ми сторил;
децата на убитите от теб
ще имат тъжна, безнадзорна младост;
бащите на убитите деца
ще имат зарад теб безлиста старост.
Не се кълни във бъдното, защото
ти в скръб го потопа, преди да дойде!

КРАЛ РИЧАРД

Ако не се разкайвам и не искам
да излича греха си, несполука
да ме постигне в битките с врага!
Да се разсипя сам, съдба и Бог
да ми препречат пътя към успеха,
да нямам денем радост, нощем — сън;
враждебни да са светлите планети
към моите дела, ако не храня
любов най-чиста, преданост най-свята
към твоята прекрасна дъщеря!
Тя носи мойто щастие и твое; —
без нея ще последват за нас двама,
за Англия, за хиляди души
на честни християни сълзи, мъки,
разруха, разорение и гибел!
Туй всичко ний не можем да избегнем,
туй всичко ние няма да избегнем
освен чрез тоя брак! И затова,
о, майко — нека тъй да те наричам! —
бъди защитница на мойта обич
пред строгия й съд и опиши й
какъв ще бъда, не какъв съм бил,
с какво във бъдеще ще я заслужа,
а не какво заслужил съм пред нея;
изтъквай интереси и държава
и не бъди в голямото дребнава!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да дам на дявола да ме подмами?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако мами те добро да вършиш!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да изменя на майчината болка?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако тя те тласка против теб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но ти погуби моите синове!

КРАЛ РИЧАРД

И в лоното на твойта дъщеря —
гнездо на Феникс^[50] — ще ги погребва,
за да възкръснат там за твоя радост!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Във твоя полза да я убеждавам?

КРАЛ РИЧАРД

За да се видиш пак щастлива майка!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Съгласна съм. Пиши ми и ще знаеш
дали съм я склонила, или не.

КРАЛ РИЧАРД

Предай ѝ любовта ми! И доскоро!

Кралица Елизабет излиза.

Безволева и плиткоумна патка!

Влизат Ратклиф и — след него — Кейтсби.

Какви са новините?

РАТКЛИФ

Мощен флот
се е явил край западния бряг;
към него трупат се тълпи от ваши
съмнителни приятели, несклонни
и невъоръжени за отпор.
Говори се, че водел флота Ричмонд;
той легнал е на дрейф и очевидно
очаква Бъкингам да го посрещне.

КРАЛ РИЧАРД

Бърз пратеник към Норфъкския дук!
Ти, Ратклиф!... Или Кейтсби! Где е той?

КЕЙТСБИ

На вашите услуги, господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Към дука, бързо!

КЕЙТСБИ

Тръгвам, господарю!

КРАЛ РИЧАРД (*към Ратклиф*)

А ти лети във Солзбъри^[51]! Когато
пристигнеш там...

Към Кейтсби.

Защо стоиш, дръвник?

КЕЙТСБИ

Очаквам, господарю, да узная
какво да съобщя от вас на дука.

КРАЛ РИЧАРД

Да, прав си Кейтсби! Съобщи му бързо
да събере войска, каквато може,
и да ме срещне в Солзбъри!

КЕЙТСБИ

Разбрано!

РАТКЛИФ

А аз във Солзбъри какво да правя?

КРАЛ РИЧАРД

Защо ще ходиш преди мене там?

РАТКЛИФ

Вий сам ми заповядахте така!

КРАЛ РИЧАРД

Размислих.

Влиза Станли.

Е, какви са новините?

СТАНЛИ

Не тъй добри, че да се слушат с радост,
не лоши тъй, че да се казват с трепет.

КРАЛ РИЧАРД

Ха, гатанки! „Ни лоши, ни добри!“
Защо заобикаляш толкоз, мили,
когато можеш да вървиш направо?
Каква е новината ти те питам!

СТАНЛИ

Граф Ричмонд е излязъл във морето.

КРАЛ РИЧАРД

Да се удави в него! Какво иска

тоз бледокръв^[52] беглец?

СТАНЛИ

Не знам, кралю,
но предполагам...

КРАЛ РИЧАРД

Казвай, да го чуем!

СТАНЛИ

Навярно Дорсет, Бъкингам и Мортън
са го подсторили насам да тръгне,
за да поиска кралската корона.

КРАЛ РИЧАРД

Нима е празен тронът, мечът — слаб,
издъхнал — кралят, Англия — без власт?
Кой жив наследник има още Йорк
освен мен, Ричард? И кой друг могъл би
освен наследника на Йорк да бъде
глава на Англия? А щом е тъй,
защо е тръгнал Ричмонд по морето?

СТАНЛИ

Освен това не мога, господарю,
да предположа друго.

КРАЛ РИЧАРД

Значи тъй:

освен че уелсецът пристига тука,
за да ви стане господар, ти друго
не предполагаш? Аз пък предполагам,
че си готов да полетиш към него!

СТАНЛИ

Не, господарю! Вярвайте във мен!

КРАЛ РИЧАРД

Къде тогаз са твоите васали
със своите войски да го отблъснат?
На запад може би, за да помогнат
на гостите да слязат на брега?

СТАНЛИ

Не, те са верни вам, но са на север.

КРАЛ РИЧАРД

Студена вярност. И защо на север,
когато кралят иска ги на запад?

СТАНЛИ

Не сте им заповядали, кралю.
Издайте заповед и аз веднага
ще ги сбера и ще ги доведа
където и когато са ви нужни!

КРАЛ РИЧАРД

Или ще се прехвърлиш с тях към Ричмонд.
Но няма да го бъде!

СТАНЛИ

Господарю,
без повод вий не вярвате във мен.
Не съм изменял и не ще изменям!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз върви и подтегни войските!
Но твоят Джордж при мене ще остане.
Бъди ми верен, ако не желаяш
да пратиш своя син на вярна смърт.

СТАНЛИ

Постъпвайте със него, сър, тъй както
баща му ще заслужи!

Излиза.

Влиза Първи пратеник.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

Велики господарю, в Девъншир^[53] —
узнах със сигурност — сър Едуард Къртни
и брат му, Ексетърският епископ,
във сговор със мнозина други още
са вдигнали метеж и стягат сили!

Влиза Втори пратеник.

ВТОРИ ПРАТЕНИК

Във Кент^[54], кралю, Гилфордовци са дали
сигнал за бунт и в тяхната войска
се вливат всеки час все нови сили!

Влиза Трети пратеник.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Могъщи господарю, Бъкингам...

КРАЛ РИЧАРД

Вън, бухали! Надгробни песни само!
На, дръж, додето дойдеш с други вести!

Удря го.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Вестта, която нося ви, кралю,
е таз, че вследствие на изобилни
прииждания речни и порои
войските, водени от Бъкингам,

са се разпръснали и той самият,
загубил връзка с тях, сега се скита
незнайно где.

КРАЛ РИЧАРД

Прощавай, верни друже!
Дръж туй да си лекуваш синината!
Дали дошло е някому наум
да обяви награда за тоз, който
ни доведе изменника?

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Да, сър.
Наградата е вече обявена.

Влиза Четвърти пратеник.

ЧЕТВЪРТИ ПРАТЕНИК

Сър Томас Лоуъл и маркизът Дорсет
във Йоркшир^[55] са се вдигнали на бунт,
ваше величество! Но във замяна
аз нося ви освен това вестта,
че флотът на бретонците бил пръснат
от ненадейна буря. Ричмонд стигнал
брега на Дорсетшир^[56] и пратил лодка
да пита дали тези на брега
ще му помогнат; отговорът бил,
че са поддръжници на Бъкингам,
но той не им повярвам, вдигнал котва
и си поел обратно към дома.

КРАЛ РИЧАРД

Напред, напред! И тъй сме във готовност —
понеже няма външни врагове,
да смажем таз бунтовническа сган!

КЕЙТСБИ

Кралю, дук Бъкингам е заловен!
Това е най-доброто. Туй, че Ричмонд
стоварил е войската си при Милфорд^[57],
е по-прохладна вест, но нея също
съм длъжен да предам на ваша светлост.

КРАЛ РИЧАРД

Към Солзбъри! Додето тука бъбрим,
една голяма битка би могла
да промени два пъти своя изход!
Да каже някой Бъкингам да бъде
докаран в Солзбъри! И тъй, след мен!

Тръбен звук. Излизат.

---

[48] „... оня с Хъмфри...“ — намек, неизяснен от коментаторите.

↑

[49] *Лета* (мит.) — река на забравата в подземното царство на древните гърци. ↑

[50] *Феникс* — приказна птица, съществуваща „в единствен екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смъртта, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

[51] *Солзбъри* — град в графство Уилтшир — Южна Англия. ↑

[52] „... бледокръв...“ — тоест страхлив. ↑

[53] *Девъншир* — графство в Югозападна Англия. ↑

[54] *Кент* — графство в Югоизточна Англия. ↑

[55] *Йоркшир* — голямо графство в Североизточна Англия. ↑

[56] *Дорсетшир* — графство в Южна Англия, на Ламанша. ↑

[57] *Милфорд* — пристанище на южния бряг на Англия. ↑

ПЕТА СЦЕНА

В дома на Станли.

Влизат Станли и Отец Кристофър Ърсуик.

СТАНЛИ

Сър Кристофър, кажете на граф Ричмонд,
че син ми Джордж е задържан заложник
във хлева на свирепия шопар.

Въстана ли, главата му ще хвъркне.

Страхът от туй ми пречи да помогна
на делото. Предайте му привет
и нека знае, че от все сърце
кралицата съгласие е дала
за неговата сватба с дъщеря й
Елизабет. Ала кажете, сър,
къде сега е царственият Ричмонд?

ОТЕЦ КРИСТОФЪР

Във Пембрук или Харфордвест, във Уелс^[58].

СТАНЛИ

Кои по-знатни рицари са с него?

ОТЕЦ КРИСТОФЪР

Сър Уолтър Хърбърт, знаменит боец,
сър Джилбърт Талбог и сър Уилям Станли,
прославените Оксфорд, Пембрук, Блънт
и Райс ъп Томас начело на своята
дружина храбреци; освен това
мнозина още със известно име.
И те ще се окажат скоро тук,
ако не бъдат спрени с бой по пътя.

СТАНЛИ

Добре. Върви при своя господар!
Целувам му ръката. Туй писмо
му казва всичко.

Дава му писмо.

И на добър път!

Излизат.

---

[58] Уелс — планинска област в Западна Англия. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Открито място в Солзбъри.

Влиза Бъкингам, воден на екзекуция от Шериф и Стражи с алебарди.

БЪКИНГАМ

Не иска ли да ме изслуша кралят?

ШЕРИФЪТ

Не иска. Примирете се, милорд!

БЪКИНГАМ

О, благи Хенри, о, невръстни Едуард,
о, малки принцове, о Хейстингз, Ривърз,
о, Воън, Грей, о, всички вий, които
без съд погуби черната неправда,
ако сърдитите ви духове
през облаците в този миг надничат,
надсмейте се, доволни над смъртта ми!...
Задушница е днес, нали?

ШЕРИФЪТ

Да, сър.

БЪКИНГАМ

Задушница Тогаз ще е денят
на праведния съд за мойта плът.
Тоз черен ден за мене да настъпи
си пожелах, когато крал бе Едуард,
ако не бъда предан към жена му,
чадата му и нейните роднини.
Тоз ден докарах си, когато казах,
че си желая, ако изменя им,
да падна от измяната на оня,

комуто доверявал съм най-много.
На таз Задушница с душа във ужас
аз плащам за извършеното зло.
Всевиждащият, към когото нявга
отправих аз престорена молба,
за думата ме хвана и със нея
сега наказва моята измяна.
Да, Бог, извърнал китките на злите,
насочва меча им към тях самите.
Над мене Маргаритината клетва
сега се струпва — помня как ни каза:
„Когато ти разкъса той сърцето,
спомни си моите думи и кажи:
Пророчица излезе Маргарита!“
Водете ме главата си да дам.
Да бъде зло за зло и срам — за срам!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Лагер край Тамуърт^[59].

Влизат — с барабани и знамена — Ричмонд, Оксфорд, Блънт, Хърбърт и други.

РИЧМОНД

Побратими по меч, другари верни,
отхвърлили тиранския хомот,
до този миг не срещайки отпор,
достигнахме сърцето на страната,
а тук получих от баща си Станли
писмо със вести, вдъхващи ни смелост.
Глиганът узурпатор, който, бесен,
разсипва вашите лозя и ниви,
като помия лочи топла кръв
и хрупа лаком вашите тела,
е разположил своите войски
край Лестър^[60], в центъра на този остров.
Дотам от Тамуърт, гдето сме сега,
дели ни само ден войнишка крачка.
Със Божието име да вървим,
за да пожънем радостния мир
във кървавия изпит на войната!

ОКСФОРД

У всеки наш хиляда души жаждат
да се сразят със злобния убиец!

ХЪРБЪРТ

Приятелите му — не се съмнявам —
ще се обърнат и ще тръгнат с нас!

БЛЪНТ

Приятелството в тях е само страх —

при пръв удобен случай ще се пръснат!

РИЧМОНД

Тогаз напред с надежда бързокрила!
Небето висше да ни дава сила!
Когато честно дело е избрал,
Бог става кралят, а войникът — крал!

Излизат.

---

[59] *Тамуърт* — местност в Централна Англия. ↑

[60] *Лестър* — графство и град в Централна Англия. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Полето край Босуърт^[61].

Влизат, въоръжени, Крал Ричард, Норфък, Ратклиф, Съри и Войници.

КРАЛ РИЧАРД

Удобно е това поле край Босуърт.
На него ще разгънем своя лагер.
Защо сте мрачен, Съри?

СЪРИ

Тъй изглеждам.
Духът ми е по-весел, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Лорд Норфък!

НОРФЪК

Господарю?

КРАЛ РИЧАРД

Как си мислиш,
ще падне здрава бъртаница, а?

НОРФЪК

Ний — тях, те — нас, могъщи господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Да се разгъне шатрата ми! Тука
ще спя таз нощ...

Войници разгъват в единия край на сцената кралската палатка.

А утрешната — где?
Но все едно! Узнахте ли числото

на долните изменници?

НОРФЪК

Да, сър.

От шест до седем хиляди най-много.

КРАЛ РИЧАРД

По брой ги превишаваме трикратно,
а името на краля освен туй
само по себе си е страшна сила,
пък то им липсва... Шатрата по-бързо!
Сега да вземем неколцина с опит
и да огледаме добре полето.
Да бъде дисциплината най-строга
и строят на войската — проверен,
че утре ни очаква жарък ден!

Излизат.

*Влизат, от една страна, Ричмонд, Брандън, Оксфорд, Дорсет, Хърбърт и Блънт. Войници
разпъват палатката на военачалника.*

РИЧМОНД

На запад със пламтящата следа
на своя впряг отруденото слънце
ни предвещава светъл ден за утре.
Сър Уилям Брандън, назначавам вас
за кралски знаменосец... Донесете
хартия и мастило в мойта шатра,
за да направя плана си за боя,
да уточня позиция за всеки
и разделя оскъдните си сили
на равностойни части! Вие, Оксфорд,
вий, Брандън, и вий, Хърбърт, останете!
Граф Пембрук е при своите войници —
Блънт, лека нощ от мен му пожелайте
и помолете го да ме потърси

тук, в шатрата ми, утре рано в два.
И още нещо: знаете ли где
е разположен полкът на лорд Станли?

БЛЪНТ

Ако не съм объркал знамената —
а убеден съм, че не съм го сторил, —
поне на половина миля южно
от челото на кралската войска.

РИЧМОНД

Дали могъл би да му отнесеш,
без туй да те излага на опасност,
тез два-три реда от голяма важност?

БЛЪНТ

Заклевам се, че той ще ги получи!
Желая ви спокоен сън таз нощ.

РИЧМОНД

Благодаря ти, Блънт.

Блънт излиза.

Да влезем вътре,
за да обсъдим утрешния бой.
Навън е вече влажно и студено.

Оттегля се в палатката си заедно с останалите.

*Влиза отново — от другата страна, към своята палатка — Крал Ричард, следван от
Ратклиф, Норфък и Кейтсби.*

КРАЛ РИЧАРД

... А колко е часът?

КЕЙТСБИ

Към девет, сър,
и време за вечеря.

КРАЛ РИЧАРД

Не съм гладен.
Да донесат мастило и хартия!
Дали ми е поправен лицезбранът?
Доспехите ми в шатрата ли са?

КЕЙТСБИ

Да, всичко е в изправност, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

За часовите погрижи се, Норфък,
и гледай да избираш верни хора.

НОРФЪК

Отивам, сър.

КРАЛ РИЧАРД

И рано сутринта
със чучулигата бъди на крак.

НОРФЪК

Ще бъда, господарю.

Излиза.

КРАЛ РИЧАРД

Кейтсби!

КЕЙТСБИ

Да, сър?

КРАЛ РИЧАРД

Прати човек да съобщи на Станли,
че ако утре с първия светлик
войските си не вдигне, син му Джордж

ще падне в тъмнината на смъртта.

Кейтсби излиза.

Да ми наляят вино! Дайте свещ!
Да оседляят белия ми Съри!
И копията ми да бъдат здрави,
но не и много тежки... Ратклиф!

РАТКЛИФ

Сър?

КРАЛ РИЧАРД

Видя ли мрачния Нортъмбърланд?

РАТКЛИФ

Те двамата с граф Съри днес по здрач
обходиха войската, полк след полк,
за да повдигнат бойния ѝ дух.

КРАЛ РИЧАРД

Отлично! Донесете кана вино!
Не чувствавам в духа и в мисълта си
привичните им веселост и бодрост.

Донасят вино.

Сложете го! Донесоха ли тука
нещата ми за писане?

РАТКЛИФ

Да, сър.

КРАЛ РИЧАРД

Сложете постове!... Върви си, Ратклиф,
а в полунощ ела да ми помогнеш
да облека доспехите си! Тръгвай!

Ратклиф излиза. Крал Ричард заспива.

Влизат — от една страна — в палатката на Ричмонд Станли и други благородници.

СТАНЛИ

Победа да венчае твоя шлем!

РИЧМОНД

Каквато радост може да предложи
таз черна нощ на морното ти тяло,
да бъде твоя, татко! Разкажи
добре ли е любимата ми майка?

СТАНЛИ

Тя моли се за теб и ти изпраща
по мене своята благословия.
Но толкова за туй. Нощта изтича
и дрезгав лъч бразди на изток мрака.
Накратко, тъй като часът налага
да бъдем кратки: стягай се за бой
таз сутрин още и предостави
съдбата си на съдника Война,
нанасящ рани и раздаващ смърт!
Аз някак си ще гледам да намеря
удобен случай, за да ти помогна
във тоз опасен сблъсък, но не мога
да взема явно твоята страна,
защото иначе брат ти Джордж ще бъде
посечен пред очите на баща си.
Прощавай, синко! Липсата на време
и страшната опасност съкращават
проявите на обич и любезност,
естествени за сродници, които
били са толкова дълго разделени.
Дай Боже, и за тях да дойде време!
Прощавай пак, желая ти успех!

РИЧМОНД

Да бъде върнат в полка му с охрана,
пък аз ще се помъча да подремна,

за да не би оловеният сън
да ме потисне към земята утре,
когато ще е нужно да летя.
Приятели, събратя, лека нощ!

Излизат всички освен него.

Ти, чийто воин считам се, бъди
доброжелателен към моите хора!
Вложи в ръцете им убийствен меч,
за да крушат със всеразсичащ удар
и най-добрите шлемове на тези,
които бранят злия узурпатор!
Чрез нас въздай възмездието Свое,
за да Те слави нашата победа!
На Тебе поверявам, Справедливи,
душата си, преди да съм затворил
прозорците на своите очи!
Пази ме, Боже, в бдение и в сън!

Заспива. Влиза Духът на принц Едуард, син на Хенри VI.

ДУХЪТ НА ПРИНЦ ЕДУАРД (към Ричард)

На твоята душа ще тегна утре!
Спомни си как ме мушна — в росна младост —
при Тюксбъри! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Бъди безстрашен, Ричмонд! Редом с теб са
душите на избитите князе!
Принц Едуард, синът на Хенри, с теб е!

Излиза.

Влиза Духът на Хенри VI.

ДУХЪТ НА ХЕНРИ VI (към Ричард)

Когато смъртен бях, ти, звяр, надупчи

свещеното ми тяло. Припомни си
за Тауър и за мене! Хенри Шести
ти казва с гняв: отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Надвий го ти, защото благ и свят си!
Тоз, който ти предрече кралска титла,
говори ти: живеј и преуспявай!

Излиза.

Влиза Духът на Кларънс.

ДУХЪТ НА КЛАРЪНС (към Ричард)

На твоята душа ще тегна утре!
За Кларънс, изверго, когото ти
принуди да препие^[62], припомни си
и в битката размахвай утре тъп,
безвреден меч! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

За тебе, млади Ланкастър, се молят
онеправданите чада на Йорк.
От ангели закрилян, преуспявай!

Излиза.

Влизат Духовете на Ривърз, Грей и Воън.

ДУХЪТ НА РИВЪРЗ (към Ричард)

На твоята душа ще тегне утре
обезглавеният във „Пъмфрет“ Ривърз.
Помни за мен! Отчай се и умри!

ДУХЪТ НА ГРЕЙ (към Ричард)

Помни за Грей! Отчай се и умри!

ДУХЪТ НА ВОЪН (към Ричард)

Припомнил Воѳн, копие пусни
във смъртен страх! Отчай се и умри!...

ТРИТЕ ДУХА (към Ричмонд)

Помни, че злото, сторено на нас,
помага ти! Стани и побеждавай!

Излизат.

Влиза Духът на Хейстингз.

ДУХЪТ НА ХЕЙСТИНГЗ (към Ричард)

Кървясал, с гузна съвест, събуди се
и спомнил Хейстингз, загини безславно
във битката! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Ти чист си. С бодър дух се събуди,
за Англия влез в бой и победи!

Излиза.

Влизат Духовете на синовете на Едуард.

ДУХОВЕТЕ НА СИНОВЕТЕ (към Ричард)

За свойте племенници удушени
спомни си, Ричард; със оловна тежест
ще легнем ний на твоето сърце,
за да погинеш във позор и срам,
престъпнико! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Ти, Ричмонд, от укрепващ сън стани —
глигански зъб не ще те нарани!
Злочестите наследници на Едуард
вещаят ти потомство от крале!

Излизат.

Влиза Духът на Ана.

ДУХЪТ НА АНА (към Ричард)

Жена ти Ана, Ричард, сън спокоен
до тебе не видяла, сега твоя
сън пълни с ужаси. За мен спомни си
и в утрешната битка изтърви
безсилен меч! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Душа спокойна, спи спокоен сън
и знай, че утре в сблъсъка свиреп
жената на врага ти ще е с теб!

Излиза.

Влиза Духът на Бъкингам.

ДУХЪТ НА БЪКИНГАМ (към Ричард)

Аз, пръв помогнал ти да станеш крал,
узнах последен твоето коварство.
Спомни си в битката за Бъкингам
и трепери, обзет от страх и гузност!
Сънувай ужаси и кръвнини
и с дух без мощ, отчаян, загини!

Към Ричмонд.

Да ти помогна исках и умрях,
но ти бъди спокоен и без страх —
на Ричмонд ще помогне Божа рат,
а Ричард ще се срине в смърт и ад!

Излиза.

Ричард се събужда.

РИЧАРД

Друг кон ми дайте! Губя кръв! Превръзка!

Помилуй, Боже!... Тихо! Сън било е!
Ах, как притискаш ме, страхлива съвест!
Свещта синее^[63]. Мъртва полунощ е.
Треперя цял и цял съм в хладна пот.
А от кого се плаша? Няма никой!
От себе си? Та аз съм аз! А Ричард
обича Ричарда, нали така?
Дали убийци няма тук наблизо?
Да, има — аз самият съм убиец!
Да бягам! От какво? От своята мъст?
Мъст над кого? Над себе си? Уви,
аз се обичам! За какво? За нещо
добро, което сам съм си извършил?
О, не! По-скоро мразя се, уви,
за хиляди извършени злини!
Да, аз злодей съм! Лъжа! Не, не съм!
Хвали се сам, глупако! Хей, глупако,
недей да се ласкаеш! Съвестта ми
дарена е със хиляди езици
и всеки поотделно ме нарича:
„Злодей, злодей!“ Клетвопрестъпник? Да!
Клетвопрестъпник в най-висока степен!
Убиец? Да! Във най-ужасна степен!
Да, грях до грях, във най-различна степен
се трупат пред съда, крещят: „Виновен!“
Ще се отчая! Нямам на света
едничко същество да ме обича
и никой зарад мен не ще заплаче —
защо да плаче друг, щом аз самият
към себе си не чувствам капка жал?
Видях насън как всичките ми жертви
се изредиха в мойта шатра — ужас! —
да ме заплашват със разплата утре!

Влиза Ратклиф.

РАТКЛИФ

Милорд! Милорд!

КРАЛ РИЧАРД

По дяволите, кой е?

РАТКЛИФ

Ратклиф, милорд. Във селото петлите
за втори път приветстваха зората.

Приятелите ви отдавна вече
са станали и закопчават брони.

КРАЛ РИЧАРД

Сънувах страшен сън. Как мислиш, Ратклиф,
дали ще са ми верни всички тук?

РАТКЛИФ

Безспорно, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Боя се много, Ратклиф!

РАТКЛИФ

Боите се от сенки, господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се в свети Павел, тъкмо сенки
таз нощ ми се видяха по-ужасни
от десет хиляди войници в брони,

командвани от тоя мухльо Ричмонд!

Ела със мен — край шатрите да минем:

бих искал да подслушам дали някой
не е намислил да ми измени.

Излиза заедно с Ратклиф.

В платката на Ричмонд влизат Благородници.

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Добрутро, Ричмонд!

РИЧМОНД

Добро утро, братя!
Простете ми, задето ви оставих
да сварите така един сънливец.

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Добре ли спяхте през нощта, милорд?

РИЧМОНД

Едва си тръгнахте, и посети ме
най-сладкият, най-радостният сън,
за който е мечтаел морен мозък:
душите на убитите от Ричард
се появиха всички в мойта шатра
и ми предрекоха победа в боя.
Сърцето ми ликува и танцува
след този сън! Но колко е часът?

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Към четири, милорд.

РИЧМОНД

Тогаз е време да затегна броня
и слово да отправя към войската...

Към войниците.

Любезни сънародници, моментът
и краткостта на времето ми пречат
да се простирам над това, което
съм казвал вече. Но едно помнете:
Всевишният и правото ни дело
са откъм нас! Молитвите на всички
светци и жертви Ричардови вдигат

защитен вал пред нашите лица.
От тез отсреща всички до един —
като изключим Ричард — предпочитат
да победиме ний, а не тоз, който
ги води в бой. Защото кой е той?
Един тиран, убиец, кръвопиец!
Един израснал в кръв и в кръв укрепнал!
Един целта си стигнал с долни средства
и след това изклал онез, които
проправяли са пътя му към нея!
Един лъжлив брилянт, получил блясък
от рамката на нашия престол,
във който със лъжа се е вгнездил!
Един, откак се помни, враг на Бога!
Така че, щом се борите с врага му,
Бог вас ще брани като свои войни;
щом пот проливате срещу тирана,
ще имате отмора след смъртта му;
щом браните земята си от кърви,
разцветът ѝ труда ви ще плати;
щом пазите жените си от срам,
те с радост у дома ви ще ви срещнат;
щом браните децата си от меч,
децата им ще радват старостта ви.
А щом е тъй, във Божието име
вадете меч и стягове развейте!
Ако загубя, ще платя с туй тяло,
студено върху хладната земя,
но победа ли, в общата печалба
ще има дял последният от вас!
Тръби, тръбете! Бийте, барабани!
Със нас е свети Георги! Бог ни гледа!
Без страх във боя! Ричмонд и победа!

Излизат.

Влизат отново — от другата страна — Крал Ричард, Ратклиф и Войници.

КРАЛ РИЧАРД

Нортъмбърланд бои ли се от Ричмонд?

РАТКЛИФ

Не се бои. „Новак е — каза, — в боя!“

КРАЛ РИЧАРД

И прав е бил. А Съри какво каза?

РАТКЛИФ

Усмихна се и каза, че това е
добре за нас.

КРАЛ РИЧАРД

И тъй е, честна дума!

Бие часовник.

Да чуем колко бие!... Календара!
Видя ли някой слънцето?

РАТКЛИФ

Аз — не.

КРАЛ РИЧАРД

Не иска да ни свети! Преди час
е трябвало да се яви на изток.
За някого денят ще бъде черен,
а, Ратклиф?

РАТКЛИФ

Сър?

КРАЛ РИЧАРД

Какво ще значи туй?
Небето гледа свъсено към нас!
И тези росни сълзи по тревата

не ми харесват. Но какво пък толкоз?
Което е за мен, е и за Ричмонд,
Това небе, навъсено към нас,
се мръщи и на неговите хора!

Влиза Норфък.

НОРФЪК

Милорд, въоръжете се веднага!
Врагът се перчи вече на полето!

КРАЛ РИЧАРД

По-бързо! Бързо! Коня ми стегнете!
Лорд Станли да придвижи своите части!
Аз своите извеждам към полето.
Ще разположим силите си тъй:
отпред, разгърнат, челният отряд
от конници с пехота между тях,
като стрелците бъдат във средата —
командващи: дук Норфък и граф Съри;
зад тях ще е ядрото на войската,
предвождано от нас, със две крила
от най-отбраните ни конни сили.
Това е. И в прибавка — свети Георги!
Харесва ли ви тоз порядък, Норфък?

НОРФЪК

Отличен е, мой войнствени кралю!...
Това намерих в своята палатка.

Подава му писмо.

КРАЛ РИЧАРД (чете)

„Глупако Норфък, ти гориш от жар,
но служиш на предаден господар!“
Противникът се мъчи да ни стресне!

Отивайте по частите си всички!
Не бива да смуцаваме духа си
със празни сънища! С таз дума „съвест“
страхливците се мъчат да държат
под своя власт безстрашните сърца.
Да бъде съвестта ни във юмрука,
а правото ни — в таз стомана тука!
Напред във боя! Удряй без пощада!
Щом не във рая — заедно във ада!...

Към войниците.

Какво да кажа в повече към туй,
което казал съм? Едно помнете:
че тез отсреща ви са само паплач,
бездомници, крадци и беглеци,
бретонска смрад, избълвана над нас
от тяхната преситена държава,
за бунт отчаян и за вярна смърт!
Спокойни спяхте — те съня ви взеха;
земите ви те искат да заграбят;
жените ви те искат да посрамят!
И кой ги оглавява? Един глезльо,
издържан във Бретания от зет ми,
едно хлапе, което досега
с обувки не е стъпвало на сняг!
С камшик да ги прогоним през морето
тез нагли френски плъхове, таз паплач
от парцаливци, на които толкоз
животът в гладория причернял е,
че ако случаят да пукнат тука
не бе им се удал, от бедност щяха
сами да се избегят у дома си!
Ако ще бъдем завладени, нека
мъже да ни владеят, а не тези
кръстосани бретончета, които
бащите ни на тяхната земя
са били, бяхтали и тимарили,

оставяйки ги, както е известно,
наследници на срам и на позор!
Такива нашите земи да грабят?
Да лягат със жените ни? Да взимат
моминството на наште дъщери?...
Това са барабаните им! Чуйте!
Напред, английски рицари! Напред,
свободни собственици на земя!
Стрелци, опнете лъкове докрай!
Пришпорвайте коне сред локви кръв!
С трески от копия небето смайте!...

Влиза Пратеник.

Къде е Станли? Иде ли с частта си?

ПРАТЕНИКЪТ

Отказва да я хвърли в боя, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Главата на сина му, незабавно!

НОРФЪК

Врагът прегази блатото, милорд!
Смъртта му може да почака малко!

КРАЛ РИЧАРД

Усещам хиляди сърца в гърдата си!
Раздипляй знамената! Влизай в бой!
Патроне наш, безстрашни свети Георги,
раздухай във кръвта ни змейска ярост
Срещу врага! Победата е с нас!

---

[61] *Босуърт* — местност в Централна Англия. Босуъртската битка (1485) положила край на войната на двете рози и установила на трона династията на Тюдорите. ↑

[62] „... *принуди да препие...*“ — намек за удавянето на Кларънс в бъчвата с вино. ↑

[63] „... *свещта синее...*“ — според поверието огънят добивал син цвят в присъствието на духове. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Полето край Босуърт.

Шум на битка. Схватка. Влизат Кейтсби и Норфък.

КЕЙТСБИ

На помощ, сър! На помощ! Кралят върши
невиждани до днеска чудеса!
Налита, без да мисли за опасност!
Убиха коня му, но и спешен,
той търси Ричмонд в гърлото на ада!
На помощ или боят е загубен!

Шум на битка. Влиза Крал Ричард.

КРАЛ РИЧАРД

Кон! Кон ми дайте! Кралство срещу кон!

КЕЙТСБИ

Дръпнете се! Ще ви намеря кон!

КРАЛ РИЧАРД

Махни се, раб! Живота си заложих
и няма да се дръпна от играта!
Тоз Ричмонд се е умножил по шест —
петимата убих, а още жив е!
Кон! Кон ми дайте! Кралство срещу кон!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Полето край Босуърт.

Влизат Крал Ричард и Ричмонд. Двамата се сражават. Ричард пада убит. Сигнал за отстъпление. Тръбен звук. Влиза отново Ричмонд, следван от Станли, носещ короната, Благородници и Войници.

РИЧМОНД

Хвала на Бога и на вас, бойци,
денят е наш и злият пес е мъртъв!

СТАНЛИ

Безстрашни Ричмонд, ти доказва кой си!
Виж знака на властта, без право носен,
от слепоочията аз изтръгнах
на този кървав изверг, за да бъде
украза на сияйното ти чело.
Носи го и щастлив бъди със него
за благото на нашата страна!

РИЧМОНД

Небе, кажи на всичко туй: амин!
Но жив ли е синът ти, татко Станли?

СТАНЛИ

Да, жив и здрав е и ни чака в Лестър,
където ви предлагам да отидем.

РИЧМОНД

Кои по-знатни — наши или техни —
убити са в сражението днес?

СТАНЛИ

Джон Норфък, Уилям Брендън, Уолтър Ферърз
и Робърт Браканбъри, ваша светлост.

РИЧМОНД

Телата им отдайте на пръстта,
тъй както се изисква от рода им,
и разгласете, че ще има милост
за който предаде се доброволно!
А после своята клетва ще изпълним
и двете рози — Бяла и Червена —
ще свържем във едно. Дано небето,
с гняв гледало враждата им тъй дълго,
усмихне се на този чист съюз!
Предател към страната си е, който,
чул думите ми, не рече: амин!
Бе Англия безумна и сама
се нараняваше тъй дълго време:
брат братска кръв проливаше във битка;
баща във гняв убиваше сина си;
син мушкеше баща си по принуда.
Раздорът между Ланкастър и Йорк
разкъсваше страната ни на две
и нека Ричмонд и Елизабет,
наследници на двата кралски рода,
по Божя воля слоят ги в едно
и ако Бог с чада ги сподоби,
на Англия те мир да донесат
и дни на благоденствие и радост!
Всемиловичиви Боже, притъпи
предателския меч на всеки, който
отново би поискал да съгледа
как плаче таз земя с реки от кръв;
живот не давай на онез, които
в разцвета и за зло ще мислят скрито!
Враждата свърши. Мир настана пак.
Стори го вечен, Господи всеблаг!

Излизат.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.